

ב. בעניין שחיטה בזר [דף ל"ב]

ר' עמיחי מרקוס

פתיחה

זהו היתר בלבד, גם אם לכתחילה ולא בדיעבד, אך עדיין ישנה עדיפות לכך שישחט כהן. או שמא להיפך, – האם יש מצוה או אפילו חובה שישחט ישראל בדווקא? האם חילוק יש בזה בין קרבן יחיד וקרבן ציבור? ושמא בתוך קרבנות היחיד עצמם חילוקים שונים ישנם, כגון בין קרבן הפסח ושאר קרבנות? ועוד יש לשאול: האם יש סייגים שונים לישראל הבא לשחוט, כגון בשבת או אם הוא בעל מום? האם יש איזה חילוק בעדיפות השחיטה בין ישראלים ולויים? האם בתוך ישראל שווה הדין בין מיוחסים ושאינם מיוחסים? האם היה דין זה שווה בארץ ובמדבר? וזה החלי בעזרה"ת.

הלכה פסוקה היא, שהשחיטה כשירה בזר. כך במשנה ריש פ"ג דזבחים: "כל הפסולין ששחטו שחיתתן כשרה, שהשחיטה כשרה בזרים ובנשים ובעבדים ובטמאים ואפילו בקדשי קדשים". וכן לשון המשנה בפסחים [פ"ה משנה ו']: "שחט ישראל וקבל הכהן", ובגמ' שם [ד' ס"ד:]: "קמ"ל דשחיטה בזר כשרה". וכן במשנה דכלים [פ"א מ"ח] איתא: "עזרת הכהנים מקודשת ממנה, שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם, לסמיכה לשחיטה ולתנופה". יתירה מכך, מפורש בסוגיין שדין זה הוא לכתחילה. ברצוננו לנסות ולהרחיב, כפי קוצר השגתנו, בכמה שאלות ועניינים המסתעפים מדין זה: מהו מקורו של דין זה? מה משמעותו: האם

א. מקור הדין

כהונה, לימד על השחיטה שכשרה בכל אדם". לעומת זה, בגמ' דמנחות (דף י"ט.) מובא בשם ר' שמעון לימוד אחר: "וסמך ושחט², מה סמיכה בזרים אף שחיטה בזרים"¹.

והנה אם נתבונן בב' מקורות אלו, ניתן לכאורה ללמוד מהם ב' כיוונים שונים³: מהמקור הראשון עולה שאינו אלא היתר

מצאנו בש"ס ב' מקורות שונים לדין זה. בסוגיין ובמקומות נוספים⁴ מובא: "ושחט", שחיטה בזר כשרה... וכי מאין באתה, מכלל שנאמר (במדבר פי"ח, ז'): "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח", יכול אף בשחיטה, ת"ל (ויקרא א', ה'): "ושחט את בן הבקר לפני ד' והקריבו בני אהרן הכהנים וגו', מקבלה ואילך מצוות

א. ברכות ל"א: יומא כ"ז. מנחות י"ט. וכן בתו"כ ויקרא פרשת ד', ב'.
ב. דורש בהיקש את סמיכות הפסוקים: בויקרא פ"א, פסוק ד': "וסמך ידו על ראש העולה..." ומיד אח"כ בפס' ה': "ושחט את בן הבקר...".
ג. ועי' בתנ"ך בסוגיין ד"ה 'ת"ל' מדוע נזקקה הגמ' שם ללימוד זה, ולא למדה מההיקש של ר"ש. ועיי' גבורת ארי יומא כ"ז.
ד. כיוון חשיבה ע"פ כמה אחרונים: ה'כלי חמדה' ויקרא שם אות ה', 'פרדס יוסף' ויקרא דף ט"ז, 'בן יוחאי' מענה ס"ד, ובספר הדרש והעיון (לג"ר אהרן לוי' הי"ד) מאמר ד' (פרשת חקת). וכן משמע במנחת אברהם להגרא"נ גרבוז שליט"א בזבחים ריש פ"ג.

ולא היא, שכבר הבאתי כמה ראיות גמורות מן המקרא¹, שאפילו אנשים מיוחסין שבישראל לא היו מניחין [אותם] לשחוט זבחים, אלא כהנים ולויים דווקא... הלא בלי ספק מוכרחים אנו לחלק גם בין לכתחילה ולכתחילה, ולא כל לכתחילה בחדא מחתא מחתינהו, אלא ההוא לכתחילה הכי מתפרש: 'בדלא אפשר', והיינו כי אהדרו בתר כהן ולא אשכחו²...איברא כי קאי כהן קמן, איהו עדיף ודאי לכ"ע, אז לא ישחט ישראל במקומו³. ובהמשך נראה כמה ראיות לשיטה זו, ואת ההבנה העקרונית שלה שלפיה נראה שגם השחיטה היא ממצוות הכהנים.

ואולם מר' שמעון, שלמד בהיקש והצמיד את השחיטה לסמיכה, יש ללמוד שבדומה לסמיכה, שהיא בדווקא מצוות הבעלים, כך גם השחיטה. וכל ההבדל בין סמיכה לשחיטה יהיה שהסמיכה צריכה להיעשות ע"י הבעלים ממש, כמצווה שבגופו, לעומת השחיטה שאפשר יהיה לעשותה גם ע"י

לזר; לא מצווה, ואפילו לא העדפה. כלומר: ההבנה הפשוטה היא, שכל עבודות המזבח כלולות ב'לכל דבר המזבח', ושייכות מעיקרן לכהנים, כולל שחיטה. והבנה זו לא השתנתה בעקבות הלימוד של 'הקריבו' – 'מקבלה ואילך', אלא שלימוד זה בא ונתן הבדל מהותי בין השחיטה לשאר העבודות, בהכשירו גם את הזר, שהרי 'שחיטה לאו עבודה היא'⁴, וממילא כשרה גם בזר. אך גם השחיטה, כשאר עבודות המקדש, עדיין שייכת מעיקרה לכהנים, וממילא יש להעדיף אותם גם בשחיטה, כפי מידת האפשר. ויש שדייקו כך מלשון המשנה דהכא, דכתבה "שהשחיטה כשרה בזרים", אך לא שהיא מצווה בהם. הגאון ריעב"ץ⁵ מבטא עמדה זו באופן חריף ביותר וכותב, בהתייחסו לפשט המשנה והגמ' דזבחים הנ"ל שהתירו שחיטת הזר לכתחילה: "...ועל כרחנו לומר דלא מתוקמא ההיא דרפ"ג דזבחים כפשטה דסוגיא, דאפילו לכתחילה נמי שרו נשים ועבדים אף בשחיטת קדשים בכל גוונא...

ה. זבחים י"ד: וע"ש בתוד"ה 'הג"ה שחיטה לאו עבודה היא' באפשרויות השונות להבנת ענין זה.

ו. פי' 'קול סופר' על המשנה (לר"ח סופר), ע"ש שמבאר, שכח השחיטה ניתן לישראל בחולין, וע"כ מהני שחיטתו גם בקדשים, לאפוקי עכו"ם דאינו בר זביחה, "אבל שיקיים בו הישראל מצוה, זה נתן הקב"ה רק לכהנים, שהוא בר עבודת קרבן בתורת מצוה", וע"ש שמוסיף שלכן גם מותר לכהן ללוש בגדי כהונה לצורך שחיטה, אף דלאו עבודה היא, ולא חיישינן לכלאים.

ז. שו"ת 'שאלת יעב"ץ' ח"ב סי' קנ"ז, וכן ע"ש סי' קי"ב, ובהגהותיו לרא"ש ריש חולין, ובספרו 'לחם שמיים' פ"ד דקידושין.

ח. כפי שנראה לקמן.

ט. כפי שארע במעשה דשמואל ועלי שזכיר בהמשך, וכפי שמעיר הריעב"ץ "דלא לשווינהו לעלי – שופט ישראל וכה"ג ששמש ברוה"ק – בטועה דלא ידע מתני', אלא ודאי עלי כדן היה מחזר אחר כהן" וטעותו רק ששהה יותר מדי, ועל זה העיר לו שמואל שמהה המצוה בחינם דהרי סו"ס אפשר לקיימה בזר.

י. ע"ש שמוסיף, שאם ישראל, או אפילו כהן אחר ישחט תחת הכהן שזכה בפייס, עליו לשלם לכהן עשרה זהובים (כדן חוטף מצווה, ע' ב"ק צ"א:). ובסי' קי"ב שם כתב שאם קדם הישראל ושחט "או לוקה או משלם דמי מצווה". (ולא זכיתי להבין כוונתו ב'לוקה', דצ"ע איזה מלקות שייך בזה).

שיטת הזוהר, המוזכרת אצל רבים מהמפרשים, המסתייגת עקרונית משחיטה ע"י כהנים ומעדיפה לכתחילה את הלוי או הישראל, וכדלקמן.

שליח, ומ"מ גם היא מצוות הבעלים". ולאפשרות זו יתאימו השיטות שנראה בהמשך הסוברות שמצווה דווקא על הבעלים לשחוט ולא על הכהן. וביותר תובן

ב. שחיטה דווקא ע"י כהן

או שמא כוונתו באופן כללי בכל הקרבנות, שיש להעדיף בהם כהן. אמנם במאירי שם כתב: "ואע"פ ששחיטתו כשרה בזר, מ"מ מפייסין היו עליה, מפני שלכתחילה צריכה כהן בקרבן התמיד, אע"פ שבשאר קרבנות מותרין לכתחילה בזר". מפורש בדבריו שחילק בין קרבן התמיד ושאר קרבנות".

גם במסכת תמיד (פ"ג משנה א') חוזרת המשנה על כך שהיו הכהנים מפייסין על השחיטה, ומבאר הרע"ב: "אע"ג דשחיטה כשרה בזר, תיקנו בה פייס, דתחילת עבודת התמיד היא וחביבא להו". מבואר בדבריו שההידור שישחט כהן היה בדווקא לתמיד". ובפתיחת התפא"י לסדר קדשים ('חומר בקודש' פ"א בהע' לאותב') דייק ממשניות אלו: "שלא הניחו כ"כ בנקלות לזר לשחוט", אלא שחילק וביאר, שזהו דווקא בקרבן ציבור ולא בקרבן יחיד".

בראשית דברינו נדון לפי הכיוון הראשון שהוזכר, לפיו גם אחר היתר השחיטה בזר, יש להעדיף כהן. האחרונים הזכירו כמה מקומות בחז"ל ובראשונים בהם משמע, שעל אף ששחיטה כשרה בזר, מ"מ המנהג היה לשחוט דווקא ע"י כהן. ונציין כמה דוגמאות:

המשנה במס' יומא (ד' כ"ה). אומרת שאחת הפייסות שהיו מטילין הכהנים ביניהם בכל יום במקדש, לפני הקרבת התמיד, הוא "מי שוחט", משמע שהייתה שחיטה זו מתבצעת ע"י כהן, שהרי לא מצינו הפסה בישראל. וכפי שכתב הריטב"א שם: "הא דמפייסין על השוחט, משום דאע"פ שהשחיטה כשרה בזר, מצותה בכהן לכתחילה".³ והנה לא פירש הריטב"א בדבריו אם כוונתו דווקא בקרבן שעליו דנה המשנה, דהיינו התמיד,

יא. הגמ' שם במפורש מבחינה בין סמיכה לשחיטה, ולומדת שרק בפרו של כה"ג ביו"כ שחיטת הבעלים לעיכובא, כך שודאי אין סמיכה ושחיטה שווים לגמרי, ומ"מ בשניהם מצווה בבעלים, וכך ביאר היאור שמח' בהל' אישות פ"ג הי"ז.

יב. בסיום דבריו שם כתב: "כדאיתא התם בזבחים", וכבר העירו שלכאורה לא מצאנו כזאת בזבחים, וצ"ע.

יג. וחזר המאירי על דבריו שם בדף מ"ב. והוסיף, שמלבד התמיד גם פר כה"ג ביוה"כ ושחיטת פרה אדומה צריכים לכהן לכתחילה, ומ"מ בכל הנ"ל בדיעבד יצא גם בשחיטת זר. ובספר 'בשבילי הקודש' (לגרש"ב ליברמן שליט"א) עמ' תי"ח פ"י בכוונת המאירי שאין כוונתו רק לתמיד אלא ה"ה מוספין דשבת ודרגלים, שגם עליהם פייסו, והביא לזה ראיה מהמאירי בסוכה. ולפי"ז ביאר שלמאירי החילוק העקרוני הוא בין קרבן יחיד וקרבן ציבור, וכשיטות שנזכיר לקמן.

יד. מיהו ע"ש בתפא"י שפירש, שהיה יכול הזוכה לכבדה לזר. וע' מה שדן בזה בספר 'אבני זכרון' עמ' קל"ו.

טו. והנה הגמ' ביומא שם (ד' כ"ה): אומרת "זורק מקבל, דאי אמרת שוחט מקבל, זימנין דשחיט זר", ואם נפרש הגמ' כפשוטה דאיירי בקרבן תמיד, צ"ל לריטב"א והמאירי דהכוונה בדיעבד ולא לכתחילה. והתפא"י מפרש דאיירי בקרבן יחיד, ומפרש דהיות וזימנין דשחיט

הגמ' בכתובות (ד' ק"ו) אומרת: "אר"י אמר שמואל ת"ח המלמדין הלכות שחיטה לכהנים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה". וכן איתא בירושלמי שקלים^{טו}. וכתב שם הר"ש סיריליאוי: "ואע"ג דשחיטה כשרה בזר, מ"מ לא היו מניחים לאחרים לשחוט". ובמדרש (שהש"ר ג', י"ב) לאחר שהובאה מימרא זו מוסיף: "שהיו (הת"ח) מזהירין אותם (את הכהנים) בעת ששוחטים שלא יפגל אחד מהזבחים...", הרי בפשיטות שהכהנים היו שוחטים.

מהגמ' בפסחים (דף ע:): ניתן להביא ראיה נוספת, ע"פ גירסה עתיקה המצויה בר"ח שם ובדקדוקי סופרים. הגמ' דנה בפסח שבא במרובה (היינו חבורה מועטת ופסח מרובה ואינם צריכים לחגיגה) ושואלת: "מנא ידעי"? (רש"י: שתהא חבורה מועטת, הרי כל שעה באין ונמנין עליו אנשים מעלמא וקונים להם בו חלק מן הבעלים עד שעת השחיטה) ב'דקדוקי סופרים' ישנה

תוספת: "וכי כהנים כצומי נינהו?" (ובגירסת הר"ח: 'קסומי', והמשמעות אחת, כדמפרש הר"ח: 'ראו בדרך מראה הקוסמים החוזים בכוכבים'). ותמה הדק"ס על גירסה זו, מדוע תולה הגמ' שחיטת קרבן פסח בכהנים. ע"ש שמציע הסבר, שהכהנים היו מכינים הסכינים ממעות ההקדש, כי הבעלים לא רצו להתעסק בהטבלתם וכו'. אך הגר"מ כשר"י אומר, שניתן להסביר ע"פ המוכח מהמקורות הנ"ל, שדווקא הכהנים התעסקו בשחיטה, ע"כ הזכירו דווקא אותם ולא את הבעלים^{טז}.

וע"פ היסוד הנ"ל, שנהגו הכהנים לשחוט בעצמם, יישבו המפרשים תמיהה במס' ברכות (ד' ל"א:), במעשה דשמואל ועלי. הגמ' מספרת^{יז}, שכשעלתה חנה עם שמואל למשכן בשילה ובאו לשחוט את הפר שהביאה, "אמר להן עלי, קראו כהן לייתי ולשחוט, חזנהו שמואל דהוה מהדרי בתר כהן למשחט, אמר להו למה לכו לאהדורי

-
- ישראל בקרבן יחיד, לכך ראוי שלא לחלק בין העבודות, ושלעולם, אף בקרבן ציבור, כשישחט הכהן בכל גוונא הזורק יקבל, כדי שלא יטעו.
- טו. פ"ד ה"ב, ושם מלבד 'הלכות שחיטה' מוסיפה הגמ' גם 'הלכות קבלה הלכות זריקה', ששייכותם לכהנים כמובן מובנת יותר, וכן במדבר רבה י"א, ג'.
- יז. ובתוס' דכתובות שם (ד"ה 'מלמדין') הוסיפו: "והא דלא חשיב הלכות מליקה שבכלל הלכות שחיטה הן", והרי מליקה כשירה רק בכהנים ואעפ"כ כיילי בהדדי, אלא משום דהכהנים הם שעסקו גם בשחיטה.
- יח. 'תורה שלמה' מילואים לפרשת בא עמ' קמ"ה, ע"ש שמביא מקורות נוספים לגירסה זו ולכך ששחיטה ע"י הכהנים בדווקא.
- יט. לענ"ד מסתבר יותר פי' הדק"ס, שהרי אפילו לשיטות שהכהנים היו שוחטים אפילו קרבנות יחיד, וכדלקמן, נראה שפסח יוצא מן הכלל, ובו מפורש במשנה דפסחים פרק ה' "שחט ישראל וקבל הכהן". ולא מבעי למ"ד דהוא מצווה בבעלים, וכדלקמן, אלא אפילו למ"ד שאין מצווה, הרי שמבחינה מציאותית, בגלל הריבוי העצום של העולים המקריבים, קשה לצייר שרק הכהנים שחטו (וכפי שהעירו המאירי והשפ"א במשנה שם). וגם מהפסוקים, שנוכיר לקמן על שחיטת כהנים בפסח חזקיהו וכו', משמע שזה לא היה לכתחילה ובדווקא, אלא מאי מוכנותם והתקדשותם של ישראל באותו הזמן. וכן רואים בדיון בין בני בתירה והלל (פסחים ד' ס"ו), מה עשו כששכח ולא הביא סכין מע"ש, שתוחבו בצמרו ובין קרניו וכו', הרי שישראל הביאום, ולכאורה אף שחטום. וצ"ע.
- כ. מובא גם במדרש שמואל פרשה ג' בקצת שינויים.

בזר, וככל שהראינו לעיל, וכך פירש העין יוסף שם, דכיון דהכהן לפנייהם "למה להו לאהדורי בתר ישראל לשחוט", אך אין ה"ג, שאם רצה הישראל לשחוט היתה הרשות בידו²¹. אך בספר 'שאלת הכהנים תורה'²² למד לחדש ממדרש זה שבמדבר אסור היה לזרים לשחוט, וביאר את הדבר²³, ע"פ הסבר הר"י מאורליני"ש (זבחים י"ד: תורה הג"ה) לכך, ד"שחיטה לאו עבודה היא – לפי ששווה בחולין ובקדשים", א"כ למאן דאמר שלא הותרה שחיטת חולין במדבר²⁴, ממילא במצב זה שחיטה היא כן עבודה – ובעי כהונה²⁵.

והנה בספר 'כלי חמדה' (ויקרא אות ה'), תלה הדבר במחלוקת ר"ש וחכמים במקור דין הכשר שחיטה בזר, שראינו לעיל. דלפי חכמים, דלא גילתה התורה במפורש ששחיטה כשירה בזר אלא רק משום דלא כתיב ביה כהונה, יתכן לומר דהיה זמן בו לא הותרה לזר, ואז הייתה השחיטה חשובה

בתר כהן למישחט, שחיטה בזר כשרה". והקשו רבים מהמפרשים כיצד יתכן לומר שהלכה כה בסיסית בדיני הקרבנות, שנהגו כבר מימות משה רבנו, נעלמה מעיני עלי? ותרצו²⁶, שאכן ודאי ידע עלי ששחיטה כשרה בזר, אלא שלכתחילה העדיפו לשחוט דווקא ע"י כהן, וככל המקורות דלעיל. ומדויק הדבר מלשון "דהו מהדרי", שחזרו אחרי כהן. ועל זה העיר להם שמואל, שגם אם הידור יש לשחוט ע"י כהן, היינו דווקא כשמזמן לפנינו, אך לא אם משום כך גורמים הם לשיהוי המצוה, וכמדויק בלשונו ששאל אותם "למה לכו לאהדורי".

עוד מצאנו במדרש (ויק"ר כ"ב, ז) מקור נוסף להעדפת הכהן בשחיטה: "תני ר' ישמעאל: לפי שהיו ישראל אסורין בבשר תאוה במדבר, לפיכך הזהיר הכתוב שיהיו מביאין קרבנותיהן לכהן, והכהן שוחט ומקבל...". מפשוטו של מדרש, משמע שהמנהג היה שהכהן שוחט, למרות שהשחיטה כשרה

כא. כן כתבו הצ"ח, הרש"ש ויהבן יהודעי' בברכות, והריעב"ץ ב'לחם שמים' קידושין פרק ד', ובשאלת יעב"ץ ח"ב סי' קנ"ז, החיד"א בראש דוד פרשת תרומה, ועוד.

כב. ועי' בגרי"פ פערלא (ביאור סה"מ לרס"ג ח"א עמ' ש"ס) שלומד ממדרש זה, שמה שהקפידו דהכהנים דווקא יהיו שוחטין ולא הניחו לישראל לשחוט, זה אפילו בנדרים ונדבות, דהא בהא קאי.

כג. לגאון ר' רפאל מהמבורג בעל 'ושב הכהן', מובא באוצר הקודש ריש פ"ג דזבחים, ובכנסת הראשונים זבחים ח"א עמ' רצ"ג, וע"ש מה שהעיר על דבריו. וכן דנו בכך בעונג יו"ט יו"ד סי' נ"ג, גבורות שמונים אות ב', עיניים למשפט ברכות ל"א: ועוד.

כד. והוסיף, שמדויק הדבר בלשון הפסוק (ויקרא יז ו-ז) אותו בא המדרש לבאר: "למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם.. והביאם לה' אל פתח אהל מועד אל הכהן וזבחו זבחי שלמים לה' אותם: וזרק הכהן..". הרי שעל ישראל להביא זבחייהם לכהן והוא ישחט. אמנם בספר 'תולדות אדם' (פ"ח מהד' תשמ"ז עמ' קל"ב) העיר על כך, שמפוט הפסוק ניתן ללמוד גם את ההפך, שהרי מפורש כאן שיזבחו' (לשון רבים) קאי ישראל, ועל הכהן (יחיד) כתוב רק שזרק.

כה. מחלוקת ר' ישמעאל ור"ע בחולין דף ט"ז:

כו. ובאופן אחר קצת בפירוש 'ידי משה' על המדרש שם מבאר, שכשם שעד ימי נח נאסרה המתת בע"ח לצורך אכילה, ולהבל הותרה המתת בע"ח רק משום שהקריב קרבן, כך גם במדבר שנאסר להם בשר תאוה נאסר להם להמתת בע"ח שלא לצורך קרבן, "רק לכהן המקריב היה מותר לשחוט, אבל הבעלים כיון שאפשר ע"י כהן היו אסורים לשחוט".

שחיטה כשרה בור, וא"כ מעולם לא נחשבה לעבודה ולא נאסרה לזר, ודלא כחידוש בעל ושב הכהן¹⁰.

עבודה ובעי כהן. אך לפי ר"ש שיש לימוד מצוותי לשחיטה בזר דווקא, דומיא ד'וסמך', א"כ גלי קרא להדיא שמייך בהקמת המשכן

מצוות הכהנים בשחיטה

לומר גם לאידך גיסא, שקיום מצווה, גם כזו שאינה מוטלת על הכהנים בדווקא, יש לה מעלה יתירה כשמתקיימת ע"י הכהנים¹¹, א"כ מסתבר שבמקדש, אתר דכהני, אף אם נאמר דאין השחיטה מצווה המוטלת על הכהנים, מ"מ יש בקיומה על ידם יתרון ומעלה. ובפרט בענייני העבודה, נראה שסברו שזוהי מעלתה וכבודה של המצווה, כשהיא מתבצעת בשלמותה ע"י הכהנים¹². [ולאידך גיסא, מי שאומר שלכתחילה שחיטה בזר עדיפה, סובר שלא לחינם אמרה תורה על שלבים מסוימים בעבודה, שאין חובתם בלעדית ע"י הכהנים, אלא זה משום שיש עניין לכתחילה, שיהיה שיתוף מסוים גם לישראל בעבודות המקדש, ושיתוף זה מתמשך באופן מיוחד בעבודות הכשרות בזר].

אבל באמת יתכן להגדיר את שחיטת הקדשים כשייכת ממש למצוות הכהנים, ולכל הפחות למה שתחת אחריותם, ולא רק בגדר מעלה והידור. תחילה עלינו לעמוד על המשמעות המצוותית של שחיטת קדשים

הנה לפי מה דמצינו דנהגו הכהנים לשחוט, יש לתת טעם לעדיפות זו של שחיטה בכהנים. אפשר לפרש באופן פשוט, שלא היה זה כ"א "אורחא דמלתא", היינו שהכהנים הם שהיו מאומנים ובקיאיים יותר בשחיטה ובהלכותיה ודקדוקיה מימים ימימה, וממילא כשמגיעה שעה בה צריכה להתבצע שחיטה בקדשים, הרגילות היתה שיעשה הדבר ע"י כהן. ובפרט שהרי שחיטת קדשים, יש בה הרבה פרטי דינים שצריך להיות בקי בהם: מחשבת 'לשמה' ו'שלא לשמה', ו'לשם ששה דברים הזבח נזבח', הוצאת הוורידין ושירד הדם לכלי, ולשחוט לכתחילה ב' הסימנים וכו'.

מעבר לכך, לפי מה שהאריך להוכיח הגר"י ענגל (לקח טוב כלל ו'), שיש חומרה יתירה כשעובר כהן על איסור ולא, אפילו כזה שהוא שווה בו עם כל ישראל ולא נצטווה בו באופן מיוחד מדיני הכהונה, "דקדושת הכהונה מתפשטת על כל המצוות שלהם, ואפילו מצוות דעלמא הנוהגים בכהנים רק מפאת היותם מכלל ישראל". וממילא יש

כז. ע' בספר 'בשבילי הקודש' סי' כ"א שהאריך והרחיב ופלפל בחידוש זה של בעל 'ושב הכהן' וסייעתו.

כח. וכמו קדושת שבת, שהוכיח הפמ"ג (בספרו 'מתן שכרן של מצוות' חקירה ח'), שעבירה הנעשית בשבת עונשה חמור מאם היא נעשית בחול, ולהפך: מעלת המצווה בשבת ויו"ט עליונה יותר, וכן גם קדושת ארץ ישראל ומעלת וחומרת המצוות והעברות בה לעומת חו"ל, ע' מה שהרחיב בזה במרגליות הים לסנהדרין נ"א. ושערי זהר לכתובות ק"י:

כט. הסבר נוסף, מחודש, לבאר מדוע שחט הכהן דווקא (בקרבת ציבור) כתב בספר 'מלחמות יהודה' [להגר"י לובארט זצ"ל סי' ס"ח], דהיות וק"צ סכין מושכתן למה שהן (זבחים ד' ו): ורק בשעת השחיטה נקבע שמם עליהם, וקביעת שם יכול לעשות רק מי ששייך לעשיית כל עבודות הקרבן, והיינו הכהן, ובדומה לדין דקינין מתפרשין בעשיית כהן (יומא מ"א). שפירשוהו הת"י בכל הקרבנות, ע"ש.

נושאים, ובתוך הרשימה של מצוות הכהנים הוא מונה 'שחיתות'! ותמה הרשב"ץ^ל, דהרי לכאורה אין השחיטה ממצוות הכהונה, כיון דכשרה בזר? ותירצו הגרא"ש טרויב בהגהותיו לבה"ג, ובהרחבה הגרי"פ פערלא^ל, שסבר הבה"ג שלכתחילה מוטלת השחיטה על הכהנים^ל. והגר"מ פיינשטיין בספרו 'דברות משה'^ל, הרחיב בסברא זו וביאר, שמצוות השחיטה מוטלת על הכהנים, אפילו בקרבנות יחיד, שמתוך שחיוב הזריקה וההקרבה של כל קרבן הוא רק על הכהנים הרי בהכרח גם מצוות השחיטה מוטלת עליהם, משום שעניינה להכשיר את העבודות שבאות אחריה^ל הכשרות רק בכהנים, ועל כן תלוי דין השחיטה בחיוב הזריקה שהוא עיקר הכפרה, רק שחידשה התורה שדין זה כשר גם בזר^ל,

לעומת שחיטת חולין. ובה מאלפנו בינה ה'בית הלוי' (ח"ב סי' כ"ג) שכתב: "דגבי קרבנות דהרי ודאי דשחיטה דידהו הוא מ"ע גמורה, וקרא ד'ושחט את בן הבקר' דכתיבא גבי קרבן, הרי ודאי דאינו משום הפקעת איסור של אבר מן החי לחודא^ל, רק הוא ציווי ומ"ע בעבודת הקרבן ובלא זה הוא מחוסר מצוה אחת שבקרבן... וכמו דמצינו כמה דברים בקרבן דאינם רק מצוה לחודא ולא עבודה^ל,... וכמו כן הוא שחיטה, דכיון דחזינן דגם בחולין צריכה – מוכחינן דאינו משום עבודה, אבל ודאי דבקרבן הוא מ"ע גמורה ולא דבאה רק להפקיע איסורא לחודא כמו בחולין".

מעתה יש לשאול: על מי מוטלת מצווה זו? בעל הלכות גדולות, בתחילת ספרו, מביא את מנין המצוות לשיטתו, ומחלקן לפי

-
- ל. דהרי בשחיתות חולין נפלה מחלוקת גדולה בראשונים אם מנויה כמצווה או שרק מתירה האיסור וכו'.
- לא. ע"ש שמוכיח את הדבר מהא ד'מתעסק בחולין כשר ובקדשים פסולי', ומהא דגם במדבר, שלר"ע נחירה הפקיעה מאבר מן החי, ואעפ"כ לקדשים היה צריך שחיטה, וכדלעיל.
- לב. ע"ש שמביא כדוגמא את קציר העומר, שהוא מצוות עשה ולעיכובא, אף שאינו מוגדר כעבודה.
- לג. בספרו 'זוהר הרקיע' מצווה מ"ו. ע"ש שתירץ, שלא בא הבה"ג אלא להדגיש ששחיתות קדשים נמנית כמצווה אצלו, מה שאין כן שחיתות חולין. והגרא"ש טרויב בהגהותיו שם בתירוץ הא' כתב, דאולי כוונתו לשחיתות פרה ופרו דכה"ג.
- לד. ספר המצוות לרס"ג עם ביאור הגרי"פ פערלא ח"א עמ' ש"ס, ע"ש שהאריך במקורות לשיטה זו.
- לה. ואין להקשות, מהא דאין השחיטה מנויה ברשימה של ט"ו עבודות המוטלות על הכהנים המנויות בתוספתא (דמאי פ"ב ה"ז) ומובאות במנחות (י"ח:), דהלא שם מוכח דלא איירי אלא בעבודות הפסולות בזר, ועוד דהוכיחו שם תוס' (ד"ה 'מניין') דלא מנה את כולם ותנא ושייר.
- לו. דברות משה למסכת חולין בהערות לפ"א הערה ב', ע"ש ראייתו מהגמ' דמנחות.
- לז. וכדברי הנצי"ב ('מרומי שדה' זבחים ד' ט"ז): "שחיטה בזר כשר גם בקטן, שאינה עבודה רק הכשר שיוכל לזרוק הדם".
- לח. ע"ש שלפי שיטתו אין שום מצוות שחיטה בבעלים כלל ואפילו בפסח, ולקמן נרחיב בעניין זה.

ואם כך הוא בקרבן יחיד, כ"ש בקרבן ציבור. ובזה יובן גם מה שחידש בבית הלוי (ה"ב סי' ט'), בשאלה כיצד מוגדרים הכהנים כשהם שוחטים, כשלוחי דין או כשלוחי דרחמנא. דהנה הגמ' הסתפקה בכמה מקומות^{לט} אי כהני שלוחי דין או שלוחי דרחמנא, ופשט רב הונא בריה דר"י דהם שלוחי דרחמנא. ונחלקו האחרונים האם גם בשחיטה, הכשרה בזר, דינא הכי. הנודע ביהודה^מ סובר, דבשחיטה הם כשלוחי דין^{מא}. אך הביה"ל^{מב} אומר שאין לחלק, דהכהנים רחמנא עשאן שלוחים "דהם נצטוו על מצוות הקרבת הקרבנות.. וגם בשחיטה הוא כן"^{מג}. ומטעם זה סובר הוא שבשבת רק כהנים שוחטים ולא הזר, "דזר דאינו מצווה על העבודה – לא ניתנה שבת לדחות אצלו גם בשחיטה". ולקמן נרחיב בעניין זה.

אמנם נראה דאין הכוונה שהוא מצוותם הבלעדית ממש, דאם כן מהיכי תיתי שיוכלו אפילו להרשות שזר ישחט במקומם ולאבד מצוותם בידיים, אלא יש לפרש שזו מצוותם

במובן שזה תחת אחריותם, מחמת שענייני העבודה נעשים על ידם ומחובתם לדאוג לסדרי העבודה שיהיו כתקנם^{מד}, ובכלל זה השחיתות. ודוגמא לדבר, מה שכתב החינוך בעניין מצוות הקרבת התמיד^{מה}, שבתחילת דבריו הוא אומר "שנצטוו ישראל", וש"עיקר האזהרה לבית דין", ומסיים "והיא מן המצוות שהן מוטלות על הציבור, ויותר על הכהנים", א"כ לכהנים יש אחריות יתר בענייני המקדש, וממילא גם מה שלא עבודתם ומחויבותם הבלעדית שייך למצוותם באופן מיוחד. ובדומה לזה ביאר החינוך גם במצוות קרבן מוסף בפסח (מצווה רצ"ט), שכתב: "ונוהגת בזמן הבית, בזכרי כהונה. ואם עברו הכהנים על זה ולא הקריבו את קרבן מוסף במועדו, ביטלו עשה זה וחטאם ישאו, ובני ישראל נקיים, כי עליהם מוטל חיוב הקרבנות ביותר. ואם אולי הרגישו ישראל בדבר, גם עליהם יהיה הפשע, כי כל עניין הבית הקדוש וכל שכן תמידין ומוספין על הציבור כולו הוא מוטל"^{מו}.

לט. יומא י"ט. נדרים ל"ה: קידושין כ"ג: ונפ"מ למודר הנאה מכהן אם יוכל להקריב קרבנותיו, אי דין הא מהניא ליה ואסור, ואי דשמיא שרי.

מ. מהדו"ק אה"ע סי' ע"ו, מובא שם בשם מחותנו הגאון ר' יצחק מהמבורג, ונראה שם שלעניין זה מודה לו הנובי"י. וכן דעת ה'מצפה איתן' בקידושין ד' מ"א:

מא. ונימוקו עמו, דאם אמרנו דכהני שלוחי דרחמנא, זה משום דמי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי, וא"כ בשחיטה הא אנן מצי עבדי, דכשרה בזר.

מב. וכ"כ בשו"ת 'שואל ומשיב' מהדו"ת ח"ג סי' צ"ח.

מג. ע"ש שמוסיף, שלכן יכולים הכהנים לשחוט גם בלא רשות בעל הקרבן, לאפוקי זר שאין עליו ציווי ולכן לא יכול לשחוט בלי שנתמנה לכך כשליחו.

מד. ב'העמק דבר' לבמדבר (פ"ח, ז'): "ואתה ובניך אתן תשמרו את כהונתכם..." – "שתהיו מצויים תמיד בבהמ"ק. בין שיהיה איזה 'דבר המזבח' או איזה דבר 'מבית לפרוכת' חובה על הכהנים להיות מוכנים".

מה. מצווה ת"א, וע"ע על כך בספר 'חשבונות של מצווה' לאדר"ת במצווה זו.

מו. א"כ זהו גדר ביניים: אינה עבודה המוטלת על הכהנים בלעדית, שהרי כשרה בזר, ומאידך מצווה באחריותם ושייכת אליהם לדעה זו יותר מלזרים. ונפק"מ בהגדרה זו לעניין בגדי כהונה, דכיוון דאינה עבודה המוטלת על הכהנים בלבד, אם יבוא כהן לשחוט אינו מחוייב בבגד"כ ויהיה דין כהונה עליו גם אם ישחט בלעדיתם ואין כאן דין "אין בגדיהם עליהם

שהנהגה דין נוסף יש שכשר בזר, והוא הדלקת המנורה לדעת הרמב"ם^מ. והנה בפועל נדירה האפשרות שזר יקיים מצווה זו, דלשם כך צריך שיוציאה הכהן לחוץ, דהזר אסור בכניסה להיכל, אך אין הכי נמי, שלולא עיכוב זה, מבואר ב'אבן האזל', שאין הבדל עקרוני בין ההדלקה לשחיטה, וגם היא כשירה בזר לכתחילה. ושואל האה"א^ז דאם כך מדוע לא התירו לזר להיכנס, הרי אם מותר לו להדליק – אין זו ביאה ריקנית, ומאי שנא משחיטה? ומתרץ "דשחיטה כיוון דיש הרבה עבודה במקדש לכהנים, בעבודות

שאסורין לזרים, ושחיטה מותרת לזרים, התירו לישראלים להיכנס אפילו בעזרת כהנים אם יהיה צריך לשחוט שם". מה שאין כן הדלקת המנורה שהכהן מטיב, ואין טרחה יתירה, "לא התירו חכמים לזרים ליכנס עבור זה להיכל". גם מדברים אלו נראה כמו שביארנו, דמחמת הצורך וריבוי העבודה לכהנים התירו השתתפות הזרים ואף כניסתם לצורך השחיטה, אך במקום שלא היה צורך לזה, כגון במנורה, אף דמעיקר הדין שרי, השאירו העבודה בידי הכהנים, דעיקר הדבר עליהם רמיא.

העדפת הכהנים ככלל במקדש

ולחזוק יסוד זה, שנהגו להעדיף עשייה ע"י כהן בענייני המקדש, גם במקום שבו יש היתר לזר, הביאו האחרונים כמה ראיות. במסכת יומא^מ, בעניין הולכת שעיר המשתלח למדבר, אומרת המשנה (ד' ס"ו). "הכל כשרים להוליכו, אלא שעשו הכהנים קבע ולא היו מניחין את ישראל להוליכו". ומעיר שם התוס' חדשים על המשנה, שזה בדומה לשחיטה, שאע"פ שכשרה בזר, נהגו

הכהנים סלסול בעצמם ולא הניחו לזר לשחוט^{מט}. ועוד ביומא (ד' מ"ג). מבואר בעניין הזאת מי חטאת, שההזאה כשרה בזר. ובכל אופן מסופר בגמ' ברכות (ד' כ"ח), במעשה דר"ג ור' יהושע, שאמר ר"י את הביטוי: "מזה בן מזה יזה", ומפרש רש"י: "כהן בן כהן יזה את מי החטאת". ושואל הרש"ש: הרי מפורש ביומא שההזאה כשרה בזר? ומתרץ:

אין כהונתם עליהם", כפי שכתבו ה'דבר אברהם' (ח"ב סי' כ"ב) וה'מנחת אברהם' (זבחים ריש פרק ג') ועוד. [ולקמן ניגע בשאלה אם ישחט הכהן בבגד"כ מדוע אין בזה כלאיים לדעת הרמב"ם]. הבנה זו גם מיישבת יפה תמיהה, במה שחידש החינוך (מצווה שפ"ט) שכהן המסייע במלאכת חברו במיתה, והקשה הבית יצחק (או"ח ל"ה) דלפי"ז מדוע מתירה הגמ' בחולין (דף ל. לרבנן, וכ"פ הרמב"ם) לשניים שישחטו זבח אחד? ולפי"ז מיושב, דאע"פ שהיא ממצוותם אינה עבודתם ממש, מדאכשר בזר, ודיניהם ככהנים לא חיילי בה (וכ"כ 'פרדס יוסף' ויקרא ט"ז).

מז. פ"ט מהל' ביאת מקדש ה"ז: "וכן הדלקת הנרות כשירה בזרים לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן. והשיג הראב"ד: "א"א הפליג כשאמר מותר לזר להדליקן, אלא שאם הדליקן כשירות".

מח. כך ציינו הצ"ח והרש"ש בברכות ל"א:

מט. ע"ש שהוסיף, שהיה טעם נוסף בהקפדת הכהנים בהולכת השעיר, היות ומבואר במדרש שהמוליך היה מת באותה שנה, לא רצו שירננו העם אחריהם, מדוע את השחיטה, שאינה חובה עליהם, הם נוטלים לעצמם, והולכה זו – המסוכנת – לא. והדמיון לשחיטה ע' במהר"צ חיות שם שמזכיר ביחס לזה דברי הגמ' האומרת (יומא ד' ס"ד). שדחיתו לצוק זוהי שחיתו, וא"כ, כשם שנהגו לשחוט כן ממילא נהגו להוליך.

ישראלים". ומבאר החזו"א: "נראה דאין בביאה לתקן משום איסור אל המקדש לא תבוא... ומ"מ יש בזה גדר הכבוד, מלתא ד'מקדשי תיראו', והלכך ראוי שיכנסו הנבחרים ומצוה בכהנים". וע"ש בגמ' שיש דעה, שכהן טמא עדיף מזר טהור, ולדידיה "מעלת כהונה עדיפא מזרות בטהרה" (חזו"א שם).

"הגם שכשרה בזרים, מ"מ היו רגילין כהנים להזות". ומוסיף שם הרש"ש, שעשו כן גם בשחיטה ובהולכת השעיר, וכפי שהזכרנו. ובמסכת עירובין (ד' ק"ה.), בעניין כניסה להיכל לצורך תיקונו, אומרת הגמ': "הכל נכנסין בהיכל לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה, ומצוה בכהנים, אם אין שם כהנים נכנסים לוויים, אין שם לוויים נכנסין

ג. שחיטה ע"י זר בשבת

דחו מכל וכל את הדיוק ברש"י, ומפרשים הם שכוונת רש"י היא, שכיוון שאין כאן איסור זרות, דהותר, א"כ ממילא גם אין כאן איסור שבת²¹. והנה הרש"ש על אתר מדייק ג"כ ברש"י כדברי שעה"מ. והביא ב' ראיות לדבריו: הא', דברי ר' חייא בגמ' דיבמות שם (ד' ל"ב:): "שבת לכל נאסרה, כשהותרה במקדש אצל כהנים הותרה, לכהנים הותרה ולא לזרים". א"כ הרי מפורש דלא הותרה לזרים, ובפשטות לא חילקה הגמ' בדבריה. ובאמת הריעב"ץ²² ו'ערוך השולחן²³ למדו מכאן להלכה שהזר חייב אם שחט קדשים בשבת,

והנה מהגדרה זו שהשחיטה היא ממצוות הכהנים, למדו כמה אחרונים חידוש להלכה לעניין שחיטת הזר בשבת. הגמ' ביבמות (ד' ל"ג:): מביאה ברייתא: "זר ששימש בשבת, ובעל מום ששימש בטומאה, יש כאן משום זרות ומשום שבת, ומשום בעל מום ומשום טומאה". שואלת הגמ': "ששימש בשבת במאי, אי בשחיטה, שחיטה בזר כשרה", ומפרש רש"י: "ואין כאן משום זרות". מכאן דייק ב'שער המלך²⁴: "נראה מדבריו דמשום שבת מיחייב, אע"ג דשחיטה בזר כשרה". אולם ה'ערוך לנר²⁵ ו'נימוקי הגרי"ב²⁶ (על אתר) וכן החזו"א²⁷,

נ. חזו"א מועד הלי' עירובין ליקוטים סי' קי"ב סעיף ט"ו.
 נא. הלי' ביאת מקדש פ"ו ה"י (מהד' מכו"ן י"ם עמ' רכה). וכן דייק ברש"י הרש"ש, ה'בית מאיר', ה'בית הלוי' ח"ב סי' ט', ועוד.
 נב. יבמות סי' קל"ד אות ט"ז (עמ' 442).
 נג. ובספר 'בשבילי הקודש' עמ' ת"ט דייק כהשעה"מ וסייעתו, דאם לא נאמר כך קשה מה בא רש"י לחדש בדבריו, ולכאוי שפת יתר היא, דהרי כבר אמרה הגמ' 'שחיטה בזר כשרה', ומה הוסיף בפירושו, אם לא דבא לאפוקי משבת שהיא לא הותרה לזר.
 נד. שאילת יעב"ץ ח"ב סי' קי"ב. ואגב יש מהאחרונים, שרצו להביא ראיה להא דרק לכהן הותר לשחוט בשבת, גם מלשון שו"ת הרא"ש שכתב בתוך כדי דיון על חזקת כהן (כלל פ"ב סי' א): "ואם הוא זכר מקריב על גבי המזבח ושוחט ומבעיר בשבת", הרי שנקט שהכהן שוחט בשבת. והחכם צבי (סי' מ"ד) כתב שמוכרחים לפרש שלשון הרא"ש היא לאו דווקא, שהרי שחיטה כשרה בזר, אלא מקטיר ומבעיר בשבת. אך בנו בשאלת יעב"ץ, הני"ל, מפקפק בתיקון זה, ואומר שאין לשבש הרא"ש, אלא דבריו כפשוטם, שרק הכהן שוחט בשבת, ע"ש. וע"ע מה שכתב על הרא"ש הני"ל ב'ישועות מלכו' פ"א מהל' פסוה"מ ה"ב.
 נה. ערוה"ש העתיד קדשים סי' מ"ח אות י"א: "דדווקא לכהנים שעליהם הוטלה עבודת המקדש התירה תורה להקריב בשבת". וכ"כ שם בסי' ע"א אות א'.

הקרבנות שיכולים לחול בשבת, רק רשות, דלנשים אין חלק בקרבנות ציבור הואיל ולא היו ממשכנים אותם על השקלים^ט, ואם אין להם שייכות בקרבנות ציבור א"כ אסור להם לשחוט את התמיד בשבת. או באופן אחר קצת, ניתן לומר^י שקרבנות ציבור, היות וקבוע להם זמן, הם מוגדרים כמ"ע שהזמן גרמא, וא"כ נשים פטורות, וממילא לא יוכלו לשחוט בשבת^{יט}, ולכן א"א להביא ראיה מבת כהן לסתם זר. ויש להוסיף, דהרי הסוגיה שם היא אליבא דר"ש, הסובר שהפסח לנשים רשות (פסחים צ"א:). הבית יצחק^ק מתרץ, דר"ש שסובר שסמיכת נשים רשות (חגיגה ד' ט"ז:), הוא שלומד היתר שחיטה בזר מהקישא ד'וסמך ושחט' (מנחות י"ט. וכדלעיל), וא"כ לדידיה י"ל שרק מי שמצווה לסמוך מצווה לשחוט, ומי שאינו מצווה – ודאי לא דוחה שבת.

לאידך גיסא, החזו"א (שם) מביא כמה ראיות לכך שהזר כן שוחט בשבת. ראשית, בפסחים (ד' ס"ד.) אומרת המשנה: "שחט ישראל וקיבל הכהן", ובהמשך אומרת המשנה: "כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת", משמע שזה כולל שחיטת הישראל. אולם יש לציין, מה שהביא שם התו"ט בשם פיה"מ לרמב"ם, שאין משפט זה אמור אלא לעניין מה שהיו הכהנים מדיחים את

(בלא שהזכירו כלל את הדיוק ברש"י). הראיה השנייה ברש"ש (וכ"כ הבית מאיר), היא מדברי הגמ' בסנהדרין (ד' נ"א.), שדנה בעניין שריפת בת כהן שזינתה. הברייתא שהובאה שם שואלת: "יכול אפילו חיללה שבת", היינו שהייתה הו"א שגם בשבת החמיר עליה הכתוב^י, ושואלת הגמ' על הו"א זו "מאי שנא מיניה דידיה", מהיכי תיתי שנחמיר בשבת על הכהנת מה שלא החמרנו על הכהן? ומתרצת: "סלקא דעתך אמינא איהו (כהן) הוא דאשתריא ליה שבת לגבי עבודה, היא, כיוון דלא אשתריא שבת לגבה, אימא תידון בשריפה, קא משמע לן". ולעניינו, הרי לכאורה גם לכהנת אשתריא שבת לגבי עבודה – בשחיטה, שהרי השחיטה כשרה בזרים כולל נשים, כמפורש במשנה, אלא נלמד מכאן ששחיטה בשבת אינה מותרת לזר.

והנה, אפשר לנסות ולדחות ראיות אלו. את דברי ר' חייא ניתן לפרש, שכוונתו "לכהנים הותרה" היינו לצורך העבודות, והם בפשטות הכשרים לעבודה, אך אה"נ שבעבודה הכשרה בזרים – גם לזרים הותרה, וכשהותרה הזרות ממילא הותרה השבת. ולגבי הראיה מבת כהן, אפשר לומר דיש לחלק בין איש ואשה מכמה צדדים. דיש מי שאומר שלאשה אין חיוב בהקרבת

- נו. הסוגיה שם היא אליבא דר' שמעון, הסובר ששריפה חמורה מסקילה.
- נז. הבית יצחקי שם בסי' ל"ה. ויסודם של דברים בשו"ת הגרע"א (ח"א סי' ט') שכתב שנשים פטורות מתפילת מוסף כיון דלא היו שוקלות. וע' בקהלות יעקב זבחים (סי' ד') שדן בכך בהרחבה והביא מספר עמודי אור שהרי סו"ס גם הנשים מתכפרות בקרבן ציבור, ע"ש מה שביאר בדבריו.
- נח. אבני"ז או"ח סי' תנ"ה, ח'. וכן בעמודי אור סי' ז', בצ"ח ברכות כ"ו. ובבית הלוי ח"א סי' ל"ה אות ט"ו. אך ע' שו"ת מהרא"ב (זילברברג) ח"א סי' כ"ח מביא כמה סברות מדוע לא שייך לומר בקדשים מ"ע שהזמ"ג.
- נט. והחזו"א בפשיטות פי' גמ' זו דלא אשתריא שבת לגבי האשה היינו לעניין הקטרה, לעומת הכהן דהותרה לו שחיטה והקטרה.
- ס. 'בית יצחקי' או"ח סוף סי' י"ב. וע"ע גליוני הש"ס להר"י ענגיל בסנהדרין שם.

מה הסברא של חידוש זה לומר שאסור לזר לשחוט בשבת? בדבר זה מצאנו באחרונים שני טעמים עיקריים:

הבית מאיר (ביכמות שם) חידש, שכשהתירו מלאכה בשבת לצורך מצוה, זה בתנאי שהעושה יכול לגמרה, מה שאין כן מי שאינו יכול, לא הותרה לו שבת. א"כ הזר הרי אינו יכול לגמור כאן את ההקרה, שהרי פסול מקבלה ואילך, ולכן לא הותר לו. דוגמא לדבר, מה שפסק הב"י בהל' מילה^ס, שבשבת לא יתנו שני מוהלים ביניהם שכ"א עושה חלק מהמילה, אלא מי שמל הוא שיפרע. והוסיף הב"מ, שאמנם הרמ"א שם בד"מ השיג על הב"י מהא שהתירו לכהן לשחוט ולא לגמור וכהן אחר מקטיר, אך מדייק הב"מ שהיא הנותנת, שנתן דוגמא דווקא מכהן, שבידו לגמור, אך אין ה"נ שגם הרמ"א יודה לב"י שאם אחד המוהלים אינו יכול לגמור, כגון מוהל שבקי בחיתוך ולא בקי בפריעה – וכעין זה זר שישחט – גם הרמ"א יודה שלא הותר הדבר^ס.

העזרה^{סא}, ולפי"ז אין ראייה. ועוד דוחה הרש"ש, שבפסח יש מצווה בבעלים^{סב} ולכן זה יוצא דופן, ואה"נ בפסח אכן לא יהיה חייב הזר בחילול שבת, אך לא נוכל להביא ראייה מפסח על שאר קרבנות.

ראייה נוספת מביא החזו"א, מהא דביומא (ד' מ"ב). יש מ"ד ששחיטת פרו של כה"ג כשרה בזר. והנה הרש"ש והבית הלוי (ח"ב סי' ט) הסבירו שזה רק בדיעבד, שהפר לא נפסל, אך יעבור בזה על איסור שחיטה. אך החזו"א דוחה ואומר שלא משמע כן, אלא נראה מהגמ' שזהו דין לכתחילה^{סג}. ועוד מביא החזו"א מיומא, מהמשנה שם (דף ל"א): שאומרת שלאחר ששחט הכהן הגדול את התמיד "מירק אחר שחיטה על ידו", כלומר כהן אחר גומר את השחיטה, אף שביוה"כ רק הכה"ג הוא המצווה בעבודות היום, והכהן ההדיוט ביום הכיפורים הוא לכאורה כזר ביחס לכהן בשאר ימות השנה, ואעפ"כ מותר שיסייע בשחיטה^{סד}.
לאחר שדנו בראיות, יש לשאול לגבי הטעם,

סא. וכפי שביאר ביקול הרמ"ז^י שם, שהרי מייד בפרק הבא מונה המשנה דברים שכן שונים בפסח בין חול לשבת, הרי שא"א באופן גורף להבין בהכל שיכמעשהו בחול כך מעשהו בשבת. אולם בשו"ת הרמ"א סי' ע"ו אכן הבין שכלולה בזה השחיטה.

סב. כפי שנדון בנפרד בהמשך.

סג. והנה ראיתי בשו"ת מהרא"ב הנ"ל (או"ח סי' כ"ב) שרצה לחלק בין סתם שחיטה לשחיטה ביוה"כ. ורצה לומר, שבכל השנה השחיטה, שאינה עבודה, היא כהכשר לעבודות הבאות אח"כ, ולכן בשבת רק כהן שוחט, כי את ההכשר מצווה צריך שיעשה דווקא מי שהיכולת בידו לעשות העבודות עצמן, וכעין דברי הבית מאיר לקמן. אך ביוה"כ יש לשחיטה גדר 'עבודה', ולא רק הכשר, וסבר מ"ד זה שעבודה זו מותרת בזר, אך אין להשוות ממנה לשאר ימי השנה. והנה דבריו עומדים על כמה הנחות יסוד מחודשות, ואכמ"ל.

סד. ומוסיף החזו"א, שאין לומר שהמירוק, שהוא אחר שחיטת רוב סימנים, אין בו משם חובל וא"כ אין כאן כלל חילול שבת דאורייתא. אך ע"י בשו"ת מהרא"ב הנ"ל שמעלה אפשרות כזאת. ועוד אם נאמר שהמירוק אינו מעכב בשחיטה, כדמשמע ביומא (ד' ל"ב:), שוב אין ראייה, כי אין צריך דווקא כה"ג ולא יחשב הכה"ד כזר, וכ"כ בשבילי הקודש עמ' תכ"ה.

סה. יו"ד סי' רס"ו, סעי' י"ד. ועוד על דין זה ע"י ים של שלמה יבמות פרק ח' סי' ג'. ובהקשר לסוגיין ע"י שו"ת 'בנין ציון' סי' פ"ט.

סו. הנה יש להעיר בדברי הב"מ הללו בתרתי. לענין דיוקו בדברי הרמ"א קשה, שבשו"ת הרמ"א סי' ע"ו מביא ציור כזה של מוהל שבקי בחיתוך ולא בפריעה וכתב במפורש דשרי

ויש להעיר בשורש מחלוקתם, דמי שמתיר לזר לשחוט גם בשבת, סובר שהחפצא של הקרבן הוא הדוחה את השבת, ולא משנה מי השוחט. אך האוסר יאמר שהחיוב ומצוות העבודה היא הדוחה את השבת, ולכן זה אמור רק לגבי הכהנים, וכדלעיל.¹⁰

באופן אחר ביארו הבית הלוי (הנ"ל) והגרי"פ פערלא (סה"מ לרס"ג ח"א עמ' ש"ס), דהיות שהזר לא מצווה על העבודה והיא אינה מוטלת עליו, ולגביה דידיה אינה אלא רשות (וכפי שהארכנו לעיל בדבריהם), לאו כל כמיניה למידחי שבת אצלו אף לשחיטה.

ד. השחיטה בפועל ע"י כהנים ולוויים

המזבחה וישחטו הכבשים ויזרקו הדם המזבחה. "משמע: הכהנים, וכפי שמפורש בפס' כ"ד: "וישחטום הכהנים ויחטאו את דמם המזבחה לכפר על כל ישראל". ובהמשך, בפס' ל"ד, שומעים אנו על הצטרפות הלוויים בהפשט: "רק הכהנים היו למעט ולא יכלו להפשיט את כל העלות ויחזקום אחיהם הלויים עד כלות המלאכה ועד יתקדשו הכהנים, כי הלויים ישרי לבב להתקדש מהכהנים". רואים שהכהנים בדווקא הם שעסקו בהפשט, אף שבדומה לשחיטה כשר הוא בזרס¹¹, וכשנזקק לסיוע

ראינו את הגישה שלפיה יש להעדיף שהכהנים הם שישחטו. ואולם מעיון בתנ"ך בכמה מקומות בהם מתוארת העבודה בפועל, עולה דבר חידוש: מי שעמד לסייע לכהנים בעבודתם, היו דווקא הלוויים, וכפי שהעירו על כך הריעב"ץ (כנזכר לעיל) והמלבי"ם, וכדלהלן:

בספר דברי הימים ב' (כט, כא-כב), בתיאור חינוך הבית ע"י חזקיהו, נאמר: "...ויאמר לבני אהרן הכהנים להעלות על מזבח ה': וישחטו הבקר ויקבלו הכהנים את הדם ויזרקו המזבחה וישחטו האלים ויזרקו הדם

בשבת! וגם כתב שם במפורש, שהיו ישראלים שוחטים ומפשיטים הפסח בשבת, כן העיר 'בשבילי הקודש' עמ' ת"י. ועוד, לגופה של ההשוואה בין השחיטה והמילה, יש להקשות שלכאוי אינו דומה, שהרי במילה מל ולא פרע הוא כאילו לא מל, אך השחיטה היא מעשה שלם ומצוה בפ"ע, [לא מבעי לרמב"ן ובה"ג, שמונים כל מלאכה בשלבי ההקרבה כמצוה בפ"ע, כמבואר בספה"מ שורש י"ב, אלא אפילו להרמב"ם שמנאם כמצוה א' לכאוי אינו אלא לענין מניין המצוות, אך גם הוא יודה שכל פרט בעבודה הוא עניין בפ"ע, שהרי מברכים על כל שלב ברכה בפ"ע וכו'], וצ"ע. ומלבד זאת יש להעיר דלפי הבי"מ יצא חידוש נוסף, שכהן בעל מום לא יוכל לשחוט בשבת, דהא אין בידו לגמור העבודה, זאת אף שגם הוא לכאוי כלול במצוות הכהנים במה דאפשר לו, כפי שנראה בהמשך כמה מקורות על כך.

סז. ע"ע בכיוון זה בספר 'בשבילי הקודש' עמ' תכ"א.

סח. כמבואר ביומא כ"ז. שהפשט וניתוח כשרים בזר. וע' פי התוס' והרא"ש עה"ת במדבר פרק ד' פסוק מ"ז, שמגדיר את שחיטה הפשט וניתוח כ"עבודת הכהנים". וע' בקידושין ד' נ"ג. ברש"י (ד"ה 'אפילו'), שכהנים בעלי מומין היו מפשיטים ומנתחים ושוחטים. ומסברא, אע"פ שהשחיטה חשובה מהפשט וניתוח, ובה יש דין מחשבת פיגול וכד', הרי בהתאם למה שביארנו נהגו להעדיף את הכהנים בכל מה דאפשר בעניין הקרבן, אפילו בהפשט וניתוח. וברד"ק בדה"י שם כתב: "ויחזקום אחיהם הלויים – ועזרום להפשיט, ובה חיזקו אותם וזירזו אותם למהר להתקדש, ואף על פי שמקבלת הדם ואילך מצות כהונה, שעת הדוחק היה זה ועזרו הלויים את הכהנים להפשיט כי הם התקדשו, כמו שאומר כי הלויים ישרי לבב להתקדש מהכהנים". משמעות דבריו היא שהפשט וניתוח הם בכלל 'מקבלה ואילך'

ולאחיהם הכהנים ולהם", וכמבואר במצודת דוד: "הלויים שחטו לצורך בני הגולה ולצורך הכהנים אחיהם מבני לוי ולצורך עצמן"^ט. הרי לנו בשלוש פעמים עדות לשחיטת הפסח ע"י הלויים.

ובנבואות העתיד שבספר יחזקאל פרק מ"ד (פס' י"א) מבואר לגבי הלויים: "כי אם הלויים אשר רחקו מעלי בתעות ישראל אשר תעו מעלי... והיו במקדשי משרתים פקדות אל שערי הבית ומשרתים את הבית המה ישחטו את העולה ואת הזבח לעם והמה יעמדו לפניהם לשרתם". הרי שאף לעתיד לבוא מייעד להם הנביא בין היתר את מלאכת השחיטה, וכדמסיים שם: "ונתתי אותם שמרי משמרת הבית לכל עבדתו ולכל אשר יעשה בו". ומפרש הגר"א: "זו עבודה הכשרה בזר", משמע שתהא מוטלת לכתחילה על הלויים^ט. ובמלבי"ם (ויקרא פ"א, פס' ה, אות לה) הביא כל הפסוקים הנ"ל וסיכם: "מבואר שהלויים היו שוחטים יען שהם היו אומנים ומומחים".

והנה דבר חידוש מצאנו בפירוש הרא"ש ובעלי תוס' עה"ת, שמעגנים חובה זו של

באו לעזרתם הלויים דווקא, ולא ישראלים. בפרק הבא, פרק ל', בעניין הפסח שעשו בזמן חזקיהו, נאמר (פסוקים טו-יז): "וישחטו הפסח בארבעה עשר לחדש השני, והכהנים והלויים נכלמו ויתקדשו ויביאו עלות בית ה': ויעמדו על עמדם כמשפטם כתורת משה איש האלהים הכהנים זרקים את הדם מיד הלויים: כי רבת בקהל אשר לא התקדשו, והלויים על שחיטת הפסחים לכל לא טהור להקדיש לה"^ט. כאן משמע שלכתחילה ראוי היה שהבעלים יעסקו בשחיטת פסחיהם^ט, ומשלא היטהרו – עסקו הלויים בשחיטה והכהנים בעבודות שמקבלה ואילך.

ונשנה עניין זה גם בפסח יאשיהו, המפורט שם בפרק ל"ה (פס' י"א): "ותכון העבודה ויעמדו הכהנים על עמדם והלויים על מחלקותם כמצות המלך: וישחטו הפסח ויזרקו הכהנים מידם והלויים מפשיטים", ומפרש המלבי"ם: השחיטה וההפשט היו ע"י הלויים והקבלה והזריקה ע"י הכהנים". ובשלישית מצינו בפסח דעזרא פרק ו' (פס' כ): "כי הטהרו הכהנים והלויים כאחד כלם טהורים, וישחטו הפסח לכל בני הגולה

שמצוותם בכהונה בלבד, ורק מפאת שעת הדוחק נעזרו בלויים. וצ"ע דהא מפורש בגמ' דיומא הנ"ל להפך. וממנ"פ, אם אכן היו נכללים באמת בכלל מקבלה ואילך, דכשרים רק ע"י כהן, גם שעת הדחק לא היתה מועילה להכשיר עשייתם שלא ע"י כהן, וצ"ע. וכן הקשה בספר ימחנה ישראל' סי' ע"ו. וצ"ל בדבריו דעל כרחך אין כוונתו דהם ממש כמקבלה ואילך, רק כוונתו ללמדנו שגם בהם – על אף דאינם חשובים כשחיטה – לכתחילה יש להעדיף עשייתם ע"י כהן, ובפרט דצד מה של מעלה וחשיבות יש בהם מצד זמן עשייתם שהוא אחר הקבלה, ולכן יכלו בשעה"ד לתת ללויים לעשותם.

סט. כך עולה מרש"י כאן בפס' ט"ז: "ואל תתמה למה לא שחטו בעלים עצמם, לפי שכתוב בסמוך כי רבת בקהל אשר לא התקדשו והלויים היו על שחיטת פסחיהם". הרי שלכתחילה היה על הבעלים לשחוט. ולקמן נרחיב האם יש מצוות שחיטה על הבעלים.

ע. והנה כאן לא מובאת הסברה מדוע התבצעה השחיטה ע"י הלויים ולא ע"י הבעלים, כדבפסח חזקיהו, וא"כ קצת משמע דכך היה גם לכתחילה, וצ"ע.

עא. וגם פה, כבפסח דיאשיהו, לכאורה לא מצינו איזו הסתייגות שהשחיטה בלויים במקום בבעלים אינה לכתחילה.

עב. ברד"ק ובמצודות שם מפרשים שהלויים שם היינו כהנים, אך בגר"א ובמלבי"ם מפרש כפשוטו על הלויים, ולכאורה כך משמע בתרגום וברש"י דסתמו ולא פירשו.

וההתנהלות התקינה והסדירה של כל ענייני המקדש שיהיו כסדרן וע"פ התורה והמצוה זה מוגדר באחריות מיוחדת של הכהנים, וכפי שביארנו לעיל, ואפילו בעניינים הכשרים בזר, לכן הכל יכול להיות מכונה 'עבודת כהנים'. אכן בפועל מקובל היה שרבים מעבודות אלו היו מתבצעות ע"י הלויים, וככל הפסוקים דלעיל.

* * *

ע"פ המובא עד כאן, היה במשמע שהכהנים הם עיקר גם בשחיטה, והלויים אינם אלא המסייעים לכהנים. והיינו, שעקב ייחוסם יש להם קדימות לישראלים בענייני המקדש ועבודתו, בכל מה דאפשר ודאיתכשר בהם.

להלן נראה דעות הסוברות היפוכו של דבר, שיש להקדים את הלויים לכהנים בעבודת השחיטה, ושבוזה אינה עדיפי מיניה, וכדלקמן ע"פ הזוהר. ועוד נראה גישה דלכתחילה מצווה בבעלים הזר שישחט דווקא, ולא הכהן.

ה. "ושחט אחרא ולא כהנא" – שיטת הזוהר

בגין דלא יפגום ההוא אתר דאחיד ביה". מפשטות דבריו עולה שלכהן אסור לשחוט, "וגם זאת פליאה נשגבה, שבכמה מקומות בש"ס מצינו ששחיטה כשרה בזרים, אבל להיות הכהנים פסולין לשחוט לא שמענו מעולם"ע, אדרבא, הרי ראינו ממקומות רבים שדווקא הכהן שחט"י.

הלויים בפשטי הפסוקים המתארים את חובות הלויים בפרשת נשא. הפסוק אומר (במדבר ד, מז): "מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כל הבא לעבד עבדת עבדה ועבדת משא באהל מועד". והנה בפירוש המושג "עבודת עבודה" מפרש רש"י (ע"פ ערכין יא.) שמדובר על השיר במצלותים וכינורות, "שהיא עבודה לעבודה אחרת". אך בתוס' וברא"ש פירשו: "עבודת עבודה – שחיטה הפשט וניתוח, שהם עבודת הכהנים, וזה היו עושים הלויים כדכתיב בעזרא וכן בדברי הימים וגבי פסחו של חזקיהו שהיו לויים מפשיטין". והנה לשונם צ"ע"י, מדוע "שחיטה הפשט וניתוח", הכשרים בזר, מכונים "עבודת הכהנים"? וממה נפשך, אם אכן זו עבודת כהנים, מדוע "זה היו עושים הלויים"? ובספר 'פרדס יוסף' (ויקרא טז) פירש שכוונתם היא 'דרך הכהנים לשחוט'. ואפשר להוסיף ולבאר"י, שודאי אין כוונתם 'עבודת כהנים' ממש כמקבלה ואילך, אלא שהיות

עג. וכפי שעורר הגר"מ כשר ב'תורה שלמה' פרשת בא במילואים עמ' קמ"ה, ובהרחבה ב'פרדס יוסף' החדש פרשת נשא אות י"ב.

עד. הר"ש אלטמן נר"ו. ונקט כאן לשון "עבודת כהנים" כדי לבאר יפה לשון הפס' "עבודת עבודה".

עה. לשון היתולדות אדם עמ' קל"א, ע"ש שנשאר בצ"ע. וכבר קדמו הריעב"ץ במטפחת ספרים. והנה נודע מה שמובא בשם מרנא הגר"א שהיה מלמד תמיד "שאי אפשר שחלק הנסתר של התורה יהא מחולק עם חלק הנגלה שלה, כי איך התורה תסתור את עצמה, ואשר נראין באיזה דיני כחלוקין הוא מחמת שאין מבינים פי' האמיתי בתלמוד או בזהר" (לשון הגאון

אותם ביד משה, איש איש על עבדתו ועל משאו ופקדיו אשר צוה ה' את משה", כתב רבינו בחיי: "לא תמצא בפקודי בני ישראל שיזכיר בהם על פי ה', והזכיר זה בלוויים לרמוז על מידתם שהיא מידת הדין... ומלבד מגוי עבודת השיר, היה ממונה עוד על המשפט ולשמור המקדש והיה אפשר לו לשחוט, כי הכהן לא היה שוחט...". והנה, קולמוסים רבים נשתברו לתרץ דברי הזוהר, ונזכיר כמה מהתרוצים העיקריים, ומתוכם יתבאר עוד כמה עניינים בשחיטת הזר ושחיטת הכהנים.

ה'חשק שלמה' (במנחות ד' י"ט). מביא ב' תירוצים: בתירוצ' הא"ט הוא מביא, שיש לחלק בין קרבן ציבור וקרבן יחיד, וכפשט הפסוק שעליו דיבר הזוהר, דמיירי בקרבן יחיד. כל הראיות שהבאנו לעיל, לכך שדווקא הכהנים היו שוחטים, יתפרשו לפי"ז בקרבנות ציבור, ואזרת הזוהר אינה אלא בקרבן יחיד⁹. ומוסיף ה'חשק שלמה'

יתר על כן, בראשונים נראה שלמדו מהזוהר הנ"ל שזו עמדה עקרונית, המבטאת את אי שייכותו של הכהן, שמידתו חסד, לשחיטה, שהיא מידת דין, ולכן ביארו קדמונינו שדווקא הלוויים הם ששחטו, כמידתם, ושבוה עדיפים הם על הכהנים. כך למשל בפירוש שה"ש המיוחס לרמב"ן¹⁰: "ומצות ל"ת שלא יתעסקו הכהנים בעבודת הלוויים ולא הלוויים בעבודת הכהנים, שכאו"א הוא דוגמת ב' דברים הפכיים, לפיכך לא יתכן להם לכנוס בתחום שאינו שלו". וע"כ עסקו הכהנים בהקרבה וכפרה ובברכת העם, והיו "נמנעים מלשחוט". וברקאנטי תצווה: "אמרו רז"ל בספר הזוהר כי הכהנים היו נמנעים מלשחוט, שלא לעשות הפך מידתם, ובכל מקום תמצא וסמך ושחט (היינו: הבעלים). גם אמרו מקבלה ואילך מצות כהונה, לימד על השחיטה שכשרה בזר".¹¹ ובסיומה של פרשיית הלוויים שהזכרנו לעיל, על הפסוק (במדבר ד, מט) "על פי ה' פקד

ר' אברהם שמחה מאמצ'יסלב, תלמיד מובהק של הגר"ח מוולוז'ין, בהקד' לספר מדרש רות החדש עם ביאור הגר"א). ולכן עמלו רבותינו לתרץ.

עו. והוסיף בספר 'בן יוחאי מענה ס"ד': "ואף אם רז"ל בזהר אינם משועבדים לסתם משנה, מ"מ יש תימה שלא מצאנו דעה זאת בגמ' דילן מתנא אחד ולא אישתמיט למשמע לן דעת תנא זה החולק על המשניות האלה ועל סוגיות רבות בש"ס".

עז. במהדורת מוסד הרב קוק 'כתבי רמב"ן' ח"ב עמ' תק"ל-א'. (ובאמת, כפי שהעירו החיד"א והרד"ל, פי' זה אינו מהרמב"ן אלא מאחד מרבותיו, ר' עזרא או ר' עזריאל תלמידי ר"י סגי נהור בן הראב"ד, אלא שמפי' זה שאבו רבות הרמב"ן ושאר הראשונים, ע' במבוא של הרח"ד שעוועל במהדורה הנ"ל).

עת. ועוד שם: "כבר ידעת כי אין הקרבן קרב בלתי כהנים לוויים וישראלים, כי הם כנגד שלשה אבות העליונים. הכהנים מן החסד על כן הם מכפרים כי בחסד יכופר עוון... הלוויים מכח הגבורה... על כן מה שכשר בזה פסול בזה... ישראל מכח הרחמים..., על העניין הזה אמרו רבותינו ז"ל, כהנים לוויים וישראלים מעכבין את הקרבן... ואל תתמה, אחרי שכח הלוויים הוא מידת הדין של מעלה, איך יצא אהרן מהם שהוא הפך מידתם. כי כך דרכו של הב"ה יתעלה, מוציא אש ממים ומים מאש, מתוך מים מלוחין מוציא המתוקים, ובתוקף המרירות מזריח שם פלאו למתקן".

עט. וכבר קדמו בזה הרקאנטי הנ"ל בפרשת תצווה. וכן תירצו ב'ראש המזבח' (זבחים ד' ל"ב). ובעוד כמה אחרונים.

פ. והוסיף ב'ראש המזבח' שם, דאע"ג דהשחיטה היא ממידת דין, אין חשש בקרבן ציבור כי זכות הרבים מועילה ו"אפילו סטרא דשמאלא סלקא לשלמא לאשלמא לכנסת ישראל".

היות וכשירה בזר, אולם שלא בבגד"כ, ודאי מותר לו לשחוט, שהרי כש"א אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם" (זבחים יז:), ואז יוגדר כ'אחרא' ולא 'כהנא', כלשון הזוהר. והנה דבריו צ"ע, דהגם דשחיטה כשירה בזר ואינה עבודה, אין זה אומר בהכרח שאסור לכהן השוחט ללבוש אז בגד"כ, ואדרבה, הריטב"א ביומא (ד' כ"ד:), כתב במפורש שהיה הכהן השוחט לבוש בבגד"כ, וכפי שמובא בגמ' שם שהיו מפייסין בבגד"כ, ולא מסתבר שהזוכה בשחיטה היה צריך למהר ולפושטם בטרם ישחט. והנה נחלקו הרמב"ם והראב"ד^פ באיסור כלאיים באבנט לכהנים, דהראב"ד כתב שכל היום מותר במקדש, והרמב"ם אומר שמותר רק בשעת עבודה. א"כ לראב"ד פשיטא שיוכל לשחוט בבגד"כ, אך אפילו לרמב"ם יש פנים לומר^פ, שלא בא לאפוקי מכל מה שאינו עבודה ממש (האסורה בזר), וגם הוא יודה שכשעוסק הכהן בהכשר וצורך

ומטעים, שהדבר מתאים במיוחד לשיטת ר' שמעון, שהוא מריה דהזוה"ק^פ, והוא שלומד המקור לשחיטה בזר באופן מצוותי לכתחילה לבעלים מהיקשא ד"וסמך", דומיא דסמיכה, כדביארנו לעיל. ויש שהרחיקו לכת יותר^פ וביארו שאכן דברי הזוהר כפשטם, דשחיטה אסורה לכהן, ולא רק בקרבן יחיד אלא אפילו בקרבן ציבור, אלא שזו רק דעת ר"ש, שלמד מסמיכה שמצוות שחיטה בזרים לעיכובא ולאפוקי כהן, רק שבשונה מסמיכה, אין צריך לבעלים דווקא ואפשר גם זר אחר, ור"ש לשיטתו – הן בש"ס והן בזוהר, אלא שמוכח שחכמים פליגי בהאי, וכמותם סתם רבי, דהלכה כמותם לגביה ר"ש^פ.

בתירוץ הבי"ד^פ, מסביר ה'חשק שלמה' שכוונת דברי הזוהר היא לאסור שחיטת כהן רק אם הוא לבוש בבגדי כהונה, משום דהאבנט הוי כלאים שלא בשעת עבודה ואסירי, ואין השחיטה מוגדרת 'שעת עבודה'

פא. ע' בדרכי משה יו"ד סי' ס"ה אות י"ב: "שמעתי כי בעל ספר הזוהר הוא סתם ר' שמעון המוזכר בתלמוד שהוא רשב"י". (ע"ש שמוסיף שלכן במקום דפליג עם ר"י "אין ראה מספר הזוהר לענין הלכתא", דהא ר"ש ור"י הלכה כר"י).

פב. בן יוחאי מענה ס"ד, שו"ת 'מגד שמים' סי' ל"ז, שו"ת 'אבני חפץ' סי' ע"ח (אות ט') ובספר 'הדרש והעיון' מאמר ד' (לפרשת חקת).

פג. רק דצ"ע, דנראה קצת דוחק לומר, שעל כל המקורות שהבאנו לעיל על שחיטת כהנים פליג ר"ש, ואפילו תימא דכך הוא, מה נעשה עם הפסוקים המפורשים ששחטו כהנים, ועוד הלא בפר כה"ג הא ודאי מודה ר"ש. ובי"מגד שמים' רוצה ליישב הפסוקים שגם כשכתוב 'כהנים' הכוונה שם ללוויים, ע"פ האמור בגמ' תמיד (ד' כ"ז:). שבכ"ד מקומות נקראו כהנים לווים. (וזה צ"ע, הא מצינו שהכהנים נקראו לווים אך לכאורה לא להפך, שהלוויים ייקראו כהנים), או שהייתה זו הוראת שעה שישחטו הכהנים. ולגבי פר כהן גדול כתב "שאני יוה"כ דהוא יומא דחסד וליכא דינא כללי".

פד. מביאו בשם אחיו הגאון ר' בצלאל הכהן מו"ץ בוילנא, וכ"כ בשו"ת מהר"צ חיות סי' מ"ח. פה. הלי' כלי המקדש פ"ח הלי' י"א-י"ב. ועי' 'שאגת אריה' סי' כ"ט שהאריך בסוגיה זו וצידד בדעת הראב"ד, ועי"ע בית הלוי ח"א סי' א"ג.

פו. כפי שביארו בשו"ת חת"ס יו"ד סי' ס"ט והמהר"צ חיות שם, משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וביקול סופרי ריש פ"ג דזבחים מצד שרק ככהן יש חלות מצוותית לשחיטה. ובאופן אחר ביאר בימנחת אשרי שמות (סי' ס"ט) מצד דהיתר כלאיים בבגד"כ הוא הותרה ולא דחוויה. ועי"ע בימשמר הלוי' זבחים סי' ס' שהאריך ופלפל בדבר זה.

כתב: "כל הפסולין לעבודה מותרין לשחוט קדשים לכתחילה ואפילו קדשי קדשים, חוץ מן הטמא שאינו שוחט לכתחילה..."¹⁹, הרי שלא הוציא מן הכלל בעל מום אפילו לא לעניין לכתחילה.²⁰

אולם בעל החשק שלמה²¹ מתייחס לחידוש זה ומביא לו כמה ראיות. ראשית, הוא מדייק ממשנתו, שכשפירטה את הפסולין לא הזכירה 'בעל מום', שלא לחינם הוא, אלא משום שסברה שלכתחילה אין לשחוט ע"י כהן בעל-מום²². ועוד הוא מראה שבבמה כהן בעל-מום פסול וזר כשר, כדמוכח בסוף מס' זבחים²³, הרי שלא נשתוו לגמרי דין זר ודין כהן בעל-מום. והיות ובעל-מום הוא פסול מטעם דמאוס לגבוה, הן במקריב והן

העבודה (כשחיטה) יהיה זה כלול בהיתר דשעת העבודה²⁴. וצ"ע ואכמ"ל.

ויש שרצו לתרץ²⁵ שהזוהר איירי בבעל מום, וששיטתו היא שלכהן בעל מום אסור לשחוט. והנה זה לכאורה דין מאוד מחודש, דהרי במפורש אומרת משנתנו "כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשירה", ובפשטות זה כולל גם בעל מום. וברייתא חולין (ב:) הובאה ג"כ משנתנו, ושם אומר רש"י במפורש "כל הפסולין – כגון זר ואונן וטמא ובעל מום..."²⁶, וכן בקידושין (נג. ד"ה אפילו) כתב רש"י במפורש על בעלי מומין "שאף הם היו מתליעים בעצים ומפשיטים ומנתחים ושוחטים". ובירושלמי איתא להדיא²⁷: "שחטו אותו בעלי מומין וזרקו אותו טהורין". וכן הרמב"ם (פ"א מפסוה"מ ה"א)

פז. ואגב אעיר, שבדבר זה מיושב, מה שהקשו רבים מהאחרונים על הרמב"ם ממעשה דשמואל ועלי, שהזכרנו לעיל (עי' במפרשים לברכות שם, ובחתי"ס הנ"ל, וכן ב'ארצות החיים' סי' י"ח, או"ש כלאים פ"י הל"ב, 'אחיעזר' ח"ג, סי' נ"ז ועוד), שאם אכן יש איסור לבישת בגדי"כ אפילו בשחיטה (כפי שרצו להבין ברמב"ם, מכיוון שכשרה בזר ואינה עבודת הכהנים בלבד), קשה למה אמר עלי לשמואל שחייב מיתה מדין 'מורה הוראה בפני רבו', הא לאפרושי מאיסורא מותר גם במקום רבו? אך אם נפרש ברמב"ם שלא לכך נתכוון, ומודה דשרי ללבוש בגדי"כ בשחיטה וכהנ"ל, שוב אין מקום לקושיה זו.

פח. ב'שערי זהר' להגר"ר מרגליות (ברכות ד' ל"א): מביא בשם 'זכרון בספר' דף י"א:, ע"ש שמיישב רעיון זה בפשטי המילים בזוהר (ובתועפות ראם עמי' רס"ח מזכיר תירוץ זה ודוחהו מתוך דברי הזוהר עצמו). וע"ע שם שמציע תירוץ אחר ע"פ תיקון גירסה בזוהר.

פט. פסחים פ"ז ה"ה, בעניין פסח שבא כשהכהנים טמאים, וכדביאר בהרחבה דברי הירושלמי בחזו"א זבחים סי' ד' אות י"א.

צ. אולי יש אפילו צד עדיפות בכהן בעל מום על פני הזר הישראלי, מצד שהוא יכול להיכנס מעבר למה שיכול להיכנס הישראלי, וכמבואר בפ"א ממסכת כלים. דבמשנה ח' שם מבואר שישראל נכנסים לשחוט בעזרת כהנים, ובמשנה ט' איתא דבעלי מומין יכולים להיכנס עד בין האולם והמזבח.

צא. בספרו 'עצי ברושים' על יו"ד, בפתחה.

צב. אך עי' תו"ט שמשמע שכשנקטה המשנה 'כל הפסולין' ברור שהכל בכלל, ואדרבה על כל מה שפירטה יש להוכיח למה פירטה ומה התחדש ושהיה הו"א לומר אחרת, וכפי שמבאר ב'טהרת הקודש'.

צג. דף ק"כ. וכן מציין הוא ל'משנה למלך' (בהלכות תמידין ומוספין פ"ב ה"י) דמשמע דכהן בעל מום מוזהר אף על עבודות הכשרות בזר. וכן הביא שם עוד כמה ראיות ודיוקים לחידוש זה, ואכמ"ל.

הסידות בעלמא ולא מדינא, כפי שמובא בהרחבה ב'שדי חמד' מפי ספרים וסופרים¹⁰. ועוד כתבו שניתן לפרש פה לשון 'אסיר' מלשון 'מלך אסור ברהטים', היינו: קשור. כלומר, שאין פה איסור כפשוטו אלא עמדה רוחנית עקרונית, שהשחיטה מנוגדת למידת הכהן ומהותו, וממילא מוטב שלא ישחט, ועצה טובה קמ"ל.

בקרבן, זו סיבה להעדיף את שאר הפסולין והזר על הכהן בעל-מום, ע"ש¹¹. ויש שפירשו בכוונת הזוהר¹² שאין רצונו לומר כפשוטו שהכהן אסור בשחיטה, רק שכוונתו לתת טעם למה לקחה התורה את חיוב השחיטה מהכהן ונתנה רשות גם לישראל, והיינו משום שאין זו מידתו. ובאמת מצאנו לפעמים גם בפוסקים, שלשון 'אסור' אינו מהווה איסור מוחלט, אלא מידת

ו. מצוות הבעלים בשחיטה

מביא את הקרבן וסומך נאמר (ויקרא א, ה): "ושחט את בן הבקר לפני ה', והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב...". והנה מפסוק זה, כאמור, למדו רז"ל שרק מקבלה ואילך מצוות כהונה, אולם יש לשאול על מי נאמר "ושחט"? והנה הראב"ע פירש דקאי אכהן¹³, וכן פירש בהמשך על הפשט וניתוח, אע"ג דכל הני כשרים בזר. אולם הרמב"ן, ועמו רוב המפרשים¹⁴, פירשו שמדובר

הנה מאחר וראינו דהתירה התורה השחיטה בזר, וראינו הדעות השונות אם יש אעפ"כ עניין בשחיטת הכהן לכתחילה, או שמא אדרבה, יש הסתייגות משחיטת הכהן (לכה"פ בקרבן יחיד), יש לברר האם יש לכתחילה מצווה על הבעלים דווקא לשחוט את קרבנם. תחילה נעיין בפשטי המקראות. בפסוק הראשון הדין בקרבן יחיד בספר ויקרא, הדין בעולת נדבה, לאחר המתואר שהבעלים

ד. והנה מסברה זו הוסיף שם וחידש, שגם זר ייפסל לשחיטה אם הינו בעל מום, וגם זה מחודש מאוד. הרמב"ם כותב (פ"ט מהל' ביאה"מ הי"א) שזר שעבד כשהיה טמא ומחוסר בגדים ולא רחוף ידו"ר וכו' לוקה רק משום זרות, וכפי שמבאר שם הכס"מ מקורו מהתוספתא (פ"ב הי"ז), שלא הוזהר בכל אלו אלא מי שהוא ראוי לעבודה. ומכאן מדייק המניח (מצוה ער"ה) דזר לא הוזהר על מום, ע"ש, הרי מפורש דלא כה'עצי ברושים'. והראב"ע בפי' לויקרא (פרק כ"א, כ"ד) מציע פי' שגם ישראל בעל-מום לא יזבח, אך מסייג: 'לולא הקבלה', הנה גם הוא הבין בפשטות שע"פ קבלת חז"ל אין לזר בעיה של בעל מום, וכפי שהעיר שם ה'משך חכמה', שפסול בע"מ בזר לא מצאנו אלא בבמה, וכדאיתא בזבחים ק"כ.

ז. 'אהבת יהונתן' (על ת"י) לפרשת ויקרא, וכעין זה ב'בית אהרן' (הר"א מפלונגיאן) לפרשת נשא וספר 'פני אריה', והובא גם ב'תורה שלמה' לפרשת בוא מילואים עמ' קמ"ח.

ח. חלק ו' כללי הפוסקים סימן ט"ז אות י"ב.

ט. בטעם שפירש כך, כתבו ה'פרדס יוסף' וה'תורה שלמה', שהוא משום דהיה דרך הכהנים לשחוט, וכדלעיל באורך, על אף דמדינא הזר כשר, וללמדנו שסובר שאכן עדיף בכהן לכתחילה. אולם אולי י"ל, שכל כוונתו לולא דברי חז"ל, וכדרכו בכמה מקומות, ואכמ"ל. וע' בפי' הראב"ע בדברים (פ"ח, ג') על "ונתן לכהן הזרוע הלחיים והקיבה" שמפרש: "ודרך דרש כי הכהן הוא שוחט השלמים, הזרוע שכר זרועו בשחיטה והלחיים שכר הברכה והקיבה שכר הבדיקה", הרי ששיטתו שהכהן שוחט אפילו בשלמים.

י. רש"י כאן לא מפרש, אך ביומא (ד' כ"ז. ד"ה 'ת"ל') מפורש דקאי אבעלים. ובאברבנאל

לא עבדו לא הכהנים ואף לא הבכורות, והבעלים עשו בעצמם את כל עבודות הפסח, גם שחיטה וגם זריקה וכו', הכל היה מצווה המוטלת עליהם, ולכן אין משם ראייה על עצם דיני קרבן פסח לדורות (רק מה שלמדו חז"ל משם דין שליחות, כדלהלן)^ק.
 נבואה לדברי חז"ל. הנה הגמ' בפסחים (דף ז:) דנה בשאלה, מתי מברכים "על" ומתי מברכים "ל", ומפרטת כמה דוגמאות. בעניין שחיטה אומרת הגמ' שמברכים "על השחיטה", כי: "היכי נימא, נימא 'לשחוט' לא סגיא דלאו איהו שחט?" ומקשה: "פסח וקדשים מאי איכא למימר – אין הכי נמי", שמברכים לשחוט. והנה אפשר היה לפרש כאן את שאלת הגמ' מהמציאות, "דמסתמא כל אחד שוחט את שלו" (הריעב"ץ כאן)^{קא}, ואם כן לא מוכח דמצווה עליו דווקא. אך

בבעלים, ובפרט הנצי"ב האריך לדייק בפסוקים אלו, שבכל השלבים האפשריים הבעלים בעצמו טורח בטיפולו ובשחיטתו. ומסברא, יש ללמוד מכאן על כל קרבנות יחיד, דבחדא מחתא הם, מלבד הפסח ששונה מהם מצד שאין בו סמיכה, ולכן יש הו"א לומר שאין ללמוד מהם על פסח^ט.
 בפסוקי הפסח נאמר (שמות יב, כא): "ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אלהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתים ושחטו הפסח". ומפרש שם הנצי"ב: "אתם בעצמכם תשחטוהו", לכאורה משמע גם כאן שמצווה בבעלים. ועוד אומר הפסוק (שם ו) "ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים", מה שיכול להתפרש כמצווה על ישראל ממש. אמנם ב'דברות משה' (למסכת חולין עמ' ריב) העיר שזה נאמר הרי בפסח מצרים, שאז

כאן כתב: "ונראה לי, שכל הדברים שלא נתייחסו לכהנים, והם כשרים בזרים, היה הבעל המקריב חייב לעשותם בעצמו". ומפרט ה' דברים: הסמיכה, השחיטה, ההפשטה, הנתחה והרחיצה. ע"ש שמרחיב בדברים ומוסיף: "אע"פ שיהיה המקריב מלך ישראל, היה חייב לעשות בידי בקרבנו חמשה הדברים האלה". ועי' פירוש פסוק זה בספר 'אמת ליעקב' להגר"י קמינצקי, שהאריך להוכיח מהרמב"ן ושאר ראשונים, דמצוות שחיטה בבעלים, ועי"ע באו"ש מקוואות פ"א ה"ח.

צט. כ"כ ב'קרבן אורה' מנחות ד' י"ט. פנ"י קידושין מ"א: ובימנחת ברוך' סי' י"ג, והיינו משום הסמיכות של "וסמך ושחט". ועוד י"ל מסברא, דבקרבת יחיד יש כאן איש יחידי שהקרבת לשמו, שמחוייב לסמוך וממילא גם היכולת בידו לשחוט, אך פסח בא בחבורה והרי א"א שישחטו כולם, אם לא מדין שליחות, לכן יש הו"א לחלק ביניהם. אך עי' בפנ"י שם, שמביא סברא דאם מצווה בבעלים בפסח, ולא היינו לומדים דין שליחות, היה הו"א שיצטרכו כל בני החבורה לשחוט בסכין ארוכה, ויבדברות משה' תמה על כך.

ק. יש להקשות, דהרי בפרק ט' דפסחים מפורט מה בין פסח מצרים לפסח דורות, ואם נאמר שמה שלא הזכירו שווה בשניהם, א"כ הרי לא מוזכר שם עניין השחיטה. ויותר מזה, הרי הפסוק של "ושחטו אותו" מובא בספר המצוות לרמב"ם (מ"ע נ"ה) במה "דצונו לשחוט שה הפסח" וכו', ובעקבותיו גם בחינוך (מצוה ה'). ואולי הדבר"מ יאמר שאין משם ראייה, דודאי עצם החיוב להבאת ק"פ הנלמד מפסוק זה הוא לדורות, אך אופן עשייתו אז, היה מותאם בפשטות לפי המצב שאין כהנים, לעומת המצב כיום שישנם, ואם אכן היה ממש מצווה על הבעלים לשחוט (או למנות שליח) לא היה לרמב"ם ביד החזקה להשמיט דין זה. קא. וכמ"ד דגם במצוות שיכול לצאת ע"י אחר ולא מוטל דווקא עליו, אעפ"כ אם הוא העושה מברך 'לו ולא יעלי', ע"ש בר"ן.

הכהנים כולן פנויין לעסוק בהקרבת הפסחים, וכבר קדמו המאירי שפירש שם: "מן הסתם כל שאפשר בזרים היה נעשה בהם מפני רוב טרדת הכהנים", הנה גם לפי"ז אין במשתמע שתהיה מצווה בבעלים. האחרונים האריכו בשאלה זו מתוך הסוגיה בקידושין (דף מ"א:), העוסקת בעניין שליחות. הגמ' אומרת: "א"ר יהושע בן קרחה מניין שלוחו של אדם כמותו, שנאמר (בפסח) 'ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערביים', וכי כל הקהל כולן שוחטין, והלא אינו שוחט אלא אחד, אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו". וברש"י: "מנלן – דשלוחו של אדם כמותו לשחיטת קדשים". מדבעינן שליחות משמע לכאורה שעל האדם עצמו מוטלת החובה לשחוט או למנות שליח, ומשמע ברש"י שאינו רק בפסח אלא בקדשים בכלל.

הפנ"י והמקנה שם הקשו כמה קושיות^ק על האפשרות דבעינן שליחות בקדשים, ולכן צמצמו ופירשו בגמ' שהתכוונה רק לפסח, שבו נאמר (שמות י"ב, ו') "ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים", הרי כאן כעין קפידא של התורה לשחיטה בבעלים בפסח, ודלא כרש"י שנקט "קדשים" באופן גורף. וכבר הזכרנו הערת

אומר רש"י: "פסח וקדשים – הבעלים נצטוו, דכתיב וסמך ידו ושחט". משמע^ק שלמד מהגמ' דמצווה על הבעלים עצמם לשחוט, ולא רק בפסח אלא גם בשאר קדשים^ק. אך ע"ש ברש"ש^ק, שמפרש כוונת רש"י: "שהבעלים נצטוו להשתדל בשחיטת קרבנם, אם ע"י עצמו או ע"י שלוחו, לא שיש מצווה מיוחדת לו בשחיטה". וכן מבאר 'הדברות משה' בכוונת הגמ', שלעניין נוסח הברכה אין העניין דווקא מי שמוטל עליו ממש לעשות כמו ידיו, אלא מי שהאחריות עליו שהדבר יעשה, גם אם בפועל יהיה זה ע"י אחרים. והסבר זה יתכן לאומרו גם בלשון רש"י.

מאידך, בפסחים דף ס"ד. אומרת המשנה: "שחט ישראל וקבל הכהן", ופירש רש"י: "שחט ישראל – אם ירצה, שהשחיטה כשרה בזרים בכל הקרבנות", הרי שתלה הדבר ברצונו ולא כתב שהיא מצווה. ואולי פירש כן ע"פ הגמ' שם, שדייקה מהמשנה רק שקמ"ל שהשחיטה כשירה בזר ולא הזכירה מצווה בבעלים כלל, ולכן גם רש"י בעקבותיה ביאר לפי מה שנתפרש שם בגמ', ולא חש להזכיר מה שממקומות אחרים כן משמע שהיא מצווה בבעלים, וצ"ע. ובשפת אמת פירש בטעם ששחט ישראל "כדי שיהיו

קב. וכך מדייק בדבריו הימנחת חינוך' במצווה ה' אות כ"ב, וכן הנצי"ב, היאמת ליעקב' בפסחים שם, ועוד.

קג. עוד תתכן ראייה מרש"י זבחים ד' ק"ג. (ד"ה 'מן המותרות', 'לנדבת יחיד'), שלשונו, בפשיטות, על הבעלים היא שסומך ושוחט. וכן דייקו השפ"א שם והאו"ש (פ"ג מאישות הי"ז). אך ע"י ביחמדת דניאל שם, שהביא הגירסה שמציע שם היחק נתן' ולפיה נופלת הראיה. ע"ש מה שהרחיב בסוגיה זו. ועוד יש לדייק שמצווה בבעלים מרש"י ביומא ד' כ"ז. ד"ה 'ית"ל', ובדה"י ב' פרק ל', פס' ט"ז.

קד. וכן פירש היחזון יחזקאל' (על תוספתא מנחות פ"י ה"ד), שכוונת רש"י שהבעלים נצטוו שיהיו נשחטים, כמו במזוזה שחובת הדר שתהיה מזוזה על פתח ביתו, אך לא בעינן שיהיה זה הוא עצמו או שלוחו.

קה. מהם: אם בעינן שליחות כיצד מקבלים קרבנות מנכרים (נזיר ס"ב). הרי אין שליחות לנכרים, וכן קשה ממה שדנו בשחיטת קטן הא אין שליחות לקטן ועוד. ועי' 'מנחת ברוך' סי' י"ג והלאה שהאריך בסוגיא זו והזכיר הקושיות והאפשרויות לתרץ.

הבעלים – אינו נעשה שלוחו בעל כרחו, והקרבת פסול, שהרי נשחט שלא בשליחות. וכן מודר הנאה לא יוכל לשחוט בשבילו, ועוד שבפסח אם מינה שליח לשחוט בשבילו על חמץ, יהיה זה שליח לדבר עבירה ובטלה השליחות. וגם אם נחלק, ונאמר שבדיעבד אם הייתה שחיטה המעשה עשוי והרי שחוט לפניך ולא ייפסל, מ"מ לכתחילה יהיה אסור לשחוט שלא מדעת בעלים.

אך מוסיף המנח"ח, שהרמב"ם לא הזכיר דין זה כלל (לא בפסח ולא בשאר קרבנות). וכתב הדברות משה, שהשמטת הרמב"ם היא ודאי ראייה חזקה שלא סבר דין זה. ובאמת ברמב"ם רואים, שמחד לא הזכיר מצווה בבעלים לשחוט את קרבנו, ומאידך לא הזכיר שום העדפת כהנים בשחיטה, גם לא בקרבן ציבור. בהל' ביאת המקדש (פ"ט ה"ו) כתב הרמב"ם: "שחיטת הקדשים כשרה בזרים, אפילו קדשי קדשים, בין קדשי יחיד בין קדשי צבור. שנאמר, 'ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן', מקבלה ואילך מצות כהונה". וכן בהל' פסחה"מ (פ"א ה"א): "כל הפסולין לעבודה מותרין לשחוט קדשים לכתחלה, ואפילו קדשי קדשים"י. וע' במנחת אברהם (בסוגיין ריש פ"ג דזבחים), שכתב דיתכן שפירש הרמב"ם דבריו: 'בין קדשי יחיד בין קדשי ציבור', לאפוקי מהראשונים שהעדיפו כהן לכל הפחות בקרבן ציבור.

המנח"ח חינוך' מזכיר את דברי הרמב"ם בהל' ברכות (פי"א הי"א-י"ב): "כל העושה

הדברו"מ דזה נאמר רק בפסח מצרים ואינו ראייה לדורות, כך שלדעתו אפשר ללמוד בסוגיין לעניין שליחות בלבד, מבלי לדייק מפה גם חובת שחיטה, ואפילו בפסח. ואכן ב'מנחת ברוך' (סי' י"ג) הביא מספר טיב גיטין, שסבר שאף בפסח לא בעינן שחיטת בעלים, וראיתו מהסוגיה המקבילה בירושלמי (פ"ב ה"א), שמביאה את האפשרות ללמוד דין שליחות מ"ושחטו אותו", ודוחה: "שנייא היא, שאדם שוחט פסחו של חברו שלא מדעתו", ואין שליחות אלא מדעת ('קרבן העדה' שם), ולמסקנה לומד הירושלמי דין שליחות מ"ויקחו"י, שאע"פ שלשחוט יכול אדם שלא מדעת חברו, אין אדם יכול להפריש פסחו של חברו שלא מדעתו. הרי דלשחיטה לא בעינן שליחות, וממילא שהוא עצמו אינו מחוייב בה. והעיר ב'עניינים למשפט' שם, שהיות שלמסקנה לא ילפינן שליחות מדברי ר' יהושע בן קרחה, אלא מתרומה, אפשר דגם הבבלי מודה לירושלמי, דלא בעינן כלל שחיטה בבעלים"י. נמצא כי מהסוגיה דקידושין עלו בדינו ג' שיטות: י"א דבעינן שחיטת בעלים (או שליחות) בכל קרבנות יחיד, וי"א רק בפסח, וי"א דלא בעינן כלל. ולהלן נראה עוד שיטה אפשרית.

להלכה, ה'מנחת חינוך' (סוף מצוה ה') מעורר על דין מצוות שחיטת בעלים מהסוגיה דקידושין הנ"ל, לכל הפחות בפסח. ומביא הנפקא-מינות שעולות מדין זה, שהרי אם נאמר שחובתו לשחוט בעצמו או בשליחות, אם שחט מישהו בלא רצון

קו. "דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבת שה לבית" (שמות יב, ג).

קז. וכן האריך להוכיח ב'מנחת ברוך' שם. אולם הפנ"י כאן מבאר דהירושלמי והבבלי פליגי בהא.

קח. וכ"כ גם בהל' מעשה הקרבנות פ"ה ה"א.

גם בדברי הרמב"ם הנ"ל, ולפי"ז אין מצווה בבעלים כלל. והנה יש להעיר על קושי בלשון הרמב"ם, שהרי לשון הגמ' שממנה למד הלכות אלו (פסחים ד' ז: וכדלעיל) היא: "פסח וקדשים מאי איכא למימר", והר"מ שינה מ"קדשיו" ל"חגיגתו", ואם סבר (כפי שרוצה לנקוט המנח"ח) דהמצווה רק בפסח, למה הוסיף "חגיגתו"? וצ"ע. ובדבריו"מ כתב שפשוט שהכוונה גם לחטאתו ואשמו ונדרו ונדבותיו, דמאי שנא. ולעומת זאת ראיתי בספר מועדים וזמנים להגר"מ שטרנבוך (ח"ז סי' רי"ט), שאומר שבדווקא נקט הרמב"ם "חגיגתו", דכך הוא מפרש בדברי הגמ' "קדשיו", דאיירי דווקא בכעין הפסח, דהיינו קרבנות שעיקר עניינם באכילת הבעלים. ולפי"ז יוצאת לנו שיטה רביעית בסוגיין, שיש מצוות שחיטה בבעלים, לא בכל הקרבנות יחיד אך גם לא רק בפסח, אלא בכל קרבן יחיד שעיקרו לאכילה, דומיא דפסח וחגיגה.

מצוה, בין שהיתה חובה עליו בין שאינה חובה עליו, אם עשה אותה לעצמו מברך 'לעשות'. עשה אותה לאחרים מברך 'על העשייה': כיצד, לבש תפילין, מברך להניח תפילין... שחט פסחו וחגיגתו, מברך לשחוט"קט. משמע לכאורה דהיא מצווה המוטלת עליו, כמו שאר הדוגמאות המנויות בהלכה זו, ולכל הפחות יצטרך למנות שליח. והנה המצוות המנויות פה אינן בחדא מחתא. דהרי בתפילין אינו יכול למנות שליח, ובמילה מצווה על האב לכתחילה אך אפשר ע"י שליח, ולעומת זאת (כפי שמעיר כאן בליקוטי הגר"א) פסח וקדשים – לכאורה לא מוטל עליו דווקא לשחוט? משיב הגר"א: "ואפשר מחמת מצווה בו יותר מבשלוחו"קט. אמנם יש להעיר שאותו הפירוש שהציע הדברו"מ לעיל לגמ' דפסחים ולרש"י שם, [שלעניין נוסח הברכה אין העניין דווקא מי שמוטל עליו ממש לעשות כמו ידיו, אלא מי שהאחריות עליו שהדבר יעשה], מציע הוא

שחיטה ע"י ישראלים מיוחסים

לעבדו צא ושחוט עליי את הפסח...". ואולם תוס' בקידושין (דף ע"ו: ד"ה 'אין') מחדשים שזהו רק בדיעבד, ולכתחילה צריך דווקא כשרים מיוחסין. המשנה שם (ע"ו). דנה בדיני יוחסין, ואומרת ש"אין בודקין מן המזבח ולמעלה", ומפרש רש"י: "אם מצא שאבי אביה שימש על המזבח, בידוע שמיוחס הוא". והנה בפשטות איירי בכהן

לאחר שראינו השיטות שיש מצוות שחיטה בבעלים דווקא, יש להעיר על חידוש שמצאנו בהקשר לכך בדברי התוס'. הנה כשביארו חז"ל, במשניות ובגמרות דלעיל, שהשחיטה כשרה בור, לא מצאנו שסייגו את הדבר, ואדרבה, משנתנו אומרת שכשרה 'אפילו בנשים ועבדים', וכן פשוט לשון המשנה בפסחים (פרק ח' מ"ב) "האומר

קט. ולעומת זה בשחיתת חולין אומר הרמב"ם (הט"ו) שאפילו אם שחט לעצמו מברך "על השחיטה", הואיל וכדברי הרשות הם, וכפי שמבאר שם הכס"מ, שהרי אפשר לו שלא לאכול בשר וא"כ לא יתחייב לעולם לשחוט.

קי. וכך מדייק ביאמת ליעקבי ויקרא פרק א, ו' ע"ש.

קיא. ועי' בביאור אליהו רבא מהגר"א במסכת כלים (פ"א מ"ח) על לשון המשנה "עזרת הכהנים מקודשת ממנה, שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם, לסמיכה לשחיטה ולתנופה" מעיר הגר"א: "ושחיטה מצוה בבעלים".

אומר, ומדוע לא. בלי ספק, היו ישראל כשרים הרבה דוחקים להטפל בעבודות הללו לזכות במצוה. ובודאי לא היו מניחים לעסוק בה, רק מיוחסים". אך בהמשך דבריו מאריך שם בכמה ראיות שבאמת, מתוך הקפדת הייחוס, היו מקפידים שתיעשנה עבודות אלו בכהנים או לויים, כפי שמופיע כמה פעמים בתנ"ך ובחז"ל וכפי שראינו לעיל לשיטתו. גם התפא"י (חומר בקודש פ"א ס"ב ובהע' שם) מביא ש"לתוספות לכתחילה לא ישחטו רק מיוחסין", אך מוסיף ש"ישראל אין מורגלין להיות בקיין בהן ביחוסין, מה שאין כן כהנים, ב"ד יושבין תמיד ובודקין אחר יחוסין, ומה"ט אין בודקין מהמזבח ולמעלה". לכאורה משמע מדבריו שלומד מדברי תוס' עצמם שלמסקנה למעשה יש להעדיף כהנים בשחיטה, וכפי שהארכנו בראשית דברינוק"י.

שעבר ע"ג המזבח, בעבודות הכהן, וכ"ה בפיה"מ לרמב"ם ובעוד מפרשים, אולם תוס' מפרשים שיש פה רבותא אחרתק"י, "דמיירי אפילו בעבודות הכשרות בזרים, כגון שחיטה או הפשט, אע"ג דשחיטה כשרה בנשים ובעבדים, היינו דיעבד, אבל לכתחילה לא עבדי כי אם כשרים מיוחסין"ק"י. והנה בתוס' רא"ש דוחה דבריהם, "דלא אשכחן דבעינן שיהא ישראל כשר לצורך הפשט ושחיטה וניתוח, ועוד דבזבחים אמרינן כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשרה, וה"ה אפילו לכתחילה". ומכורח קושיה זו אכן מבאר הפנ"י, שכוונתם "ממנהג וסלסול שנהגו הכהנים למעלה בעלמא", ולא מדין תורה. גם התוי"ט שם הקשה על דברי תוס', כי "היתכן לומר שמצווים (מיוחסים) לשחוט ולהפשט בכל פעם ופעם". אך על כך מתמיה הריעב"ץ בלחם שמים שם: "ואני

קיב. דקשיא להם, למה לא שנו דאין בודקין מתרומה ומנשיאות כפיים ומעלה, וכן דייקו (תורא"ש) מהא דבמשפט הבא המשנה אומרת "ולא מן הדוכן ולמעלה", וכדמפרש בגמ' ששם היו יושבין מייחסי כהונה ולוייה, אלמא דרישא לא איירי בכהנים. קיג. וכ"כ בשם ר"ת בכתובות כ"ד: תוד"ה יחד' "דלאו בעבודות מזבח ממש איירי, אלא כגון הפשט וניתוח דברים הכשרים בזרים, דלא היו מניחין לעשות אותם אלא למיוחסין מן המשיאין לכהונה". וכן מפרש, בעקבות הת"י, המהרש"א בקידושין שם. קיד. ועי' במלבי"ם (ויקרא פ"א, ה' אות ל"ה) שצ"י, כסמך לדברי תוס' הנ"ל, את כל הפסוקים שהבאנו לעיל שכשלא שחטו הכהנים שחטו הלוויים, והיינו משום ייחוסם.